

U N I V E R Z I T A K A R L O V A
V P R A Z E

EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KOMUNITNÍ CENTRUM ROŠKOVCE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor:	Andrea Lvová
Katedra:	Katedra sociálně pedagogická
Vedoucí práce:	Ing. Mgr. Jan Dočkal, CSc.
Studijní program:	B 7508 Sociální práce – komb.
Studijní obor:	Pastorační a sociální práce
Přidělovaný akademický titul:	Bc.
Rok odevzdání:	2008

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Komunitní centrum Roškovce napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze 19. 5. 2008

KOMUNITNÍ CENTRUM ROŠKOVCE

i. Anotace

Tato práce se věnuje problematice romských vyloučených lokalit a vztahu slovenské majority k obyvatelům romských osad. Ukazuje, jak se Komunitnímu centru Roškovce daří zlepšovat situaci v osadě na Slovensku. Pohled autorky není jen pohledem sociálního pracovníka, jelikož autorka této práce zároveň studuje obor Romistika na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Pro sblížení s obyvateli Roškovců tak využila znalost romštiny a romských reálií, informace sbírala nejvíce antropologickou metodou zúčastněného pozorování.

Když bylo založeno Komunitní centrum Roškovce, dalo si do svých cílů mimo jiné 1. zapojovat do svých aktivit i členy komunity mimo primární cílovou skupinu (školou povinné děti) a 2. zlepšovat vztah okolní slovenské majority k členům roškovské komunity. Tato práce hodnotí, jestli se po dvou letech fungování centra daří tyto cíle naplňovat.

ii. Klíčová slova

Komunitní centrum

Romové

Romské osady

Slovensko

Symbolické vyloučení

COMMUNITY CENTRE ROŠKOVCE

iii. Synopsis

This thesis deals with the problems associated with the relationship between Romany socially excluded localities and the majority in Slovakia. It shows how the Community Centre Roškovce manages to improve the situation in the village. The author's view is not only a view of a social worker, because the author of this thesis studies the Romistic (Romany studies) at Faculty of Philosophy and Arts, Charles University at the same time. She used the knowledge in Romany language and Romany culture; she collected data during observation.

Two of the Centre's goals are: 1. to provide services to the whole community in Roškovce, and 2. improving the relationship between the Romany community in Roškovce and the Slovak majority in the neighbourhood. This thesis evaluates how does the Centre succeed in these goals two years after its opening.

IV. KEY-WORDS CATALOGUE

Community centre

Rroma

Rroma settlement

Slovakia

Symbolic exclusion

V. OBSAH	
I. ANOTACE	3
II. KLÍČOVÁ SLOVA	3
III. SYNOPSIS	4
IV. KEY-WORDS CATALOGUE	4
V. OBSAH	5
1. ÚVOD	7
1.1. CÍL PRÁCE	8
1.2. MOJE SPOLUPRÁCE S KC ROŠKOVCE	8
1.3. METODA	9
1.4. STRUKTURA PRÁCE	9
2. CO JE POTŘEBA VĚDĚT K ORIENTACI V PROBLEMATICE	10
2.1. O ROMECH	10
2.2. O ROMSKÝCH OSADÁCH NA SLOVENSKU	12
2.2.1. O ROŠKOVČÍCH	17
2.3. O KOMUNITNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCI	18
2.3.1. PROCES KOMUNITNÍ PRÁCE	20
2.3.2. KOMUNITNÍ PRACOVNÍK	23
2.3.3. SOUVISEJÍCÍ POJMY	24
2.3.4. KOMUNITA V ROŠKOVČÍCH	25
3. ČLOVĚK V TÍSNI O.P.S.	26
3.1. CHARAKTERISTIKA A HISTORIE ORGANIZACE	26
3.2. POBOČKA SLOVENSKO	27
3.2.1. VYBRANÉ PROJEKTY POBOČKY SLOVENSKO	28

3.2.2. KOMUNITNÍ CENTRUM ROŠKOVCE	30
3.2.2.1. CÍLE KC	31
3.2.2.2. PRINCIPY PŮSOBENÍ KC V LOKALITĚ	31
3.2.2.3. ZÁSADY PRÁCE V KC	32
3.2.2.4. REALIZOVANÉ PROJEKTY KC	33
3.2.2.5. PROBÍHAJÍCÍ PROJEKTY V KC	36
4. ZAPOJOVÁNÍ ČLENŮ KOMUNITY DO AKTIVIT KC	39
4.1. STAV PŘED ZAHÁJENÍM ČINNOSTI KC	39
4.2. PŮSOBNOST KC	39
4.2.1. STÁLÉ AKTIVITY	39
4.2.2. PROBĚHLÉ PROJEKTY A AKCE	41
4.2.3. VLASTNÍ INICIATIVA KOMUNITY	43
4.2.4. SOUČASNÝ STAV A TENDENCE DO BUDOUCNA	44
4.3. ZHODNOCENÍ	45
5. VLIV KC NA VZTAH MAJORITY K ČLENŮM KOMUNITY	47
5.1. OBECNÝ POHLED NA ROMY VE SLOVENSKÉ MAJORITĚ	47
5.2. SYMBOLICKÉ VYLOUČENÍ	52
5.2.1. PŘÍSTUP KNĚZE	53
5.2.2. PŘÍSTUP ŠKOL	55
5.3. PŮSOBNOST KC	58
5.4. ZHODNOCENÍ	60
6. ZÁVĚR	61
6.1. DOPORUČENÍ	62
VI. LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE	63

1. ÚVOD

V březnu 2006 otevřela slovenská pobočka Člověka v tísní o.p.s. komunitní centrum (KC, centrum) v Roškovicích, romské osadě na slovenské Spiši. Centrum je primárně určeno dětem. Kromě volnočasových aktivit pracovníci centra dětem pomáhají s plněním domácích úkolů, doučují je, připravují na další školní den.

Přesto je snahou KC, aby se do aktivit v lokalitě zapojovalo co nejvíce členů komunity, aby se aktivně podíleli na řešení svých problémů a zájmů v lokalitě. Centrum jim k tomu chce vytvořit podmínky, pomoci jim s realizací projektů, do nichž by se mohli obyvatelé Roškovců zapojit. V první hypotéze se tedy zaměřím na to, jak se daří tento cíl naplňovat, jaké projekty a aktivity centrum iniciuje nebo realizuje, do kterých se zapojují dospělí obyvatelé Roškovců. Nejprve se zaměřím na to, jestli zde byly před otevřením KC realizovány jiné projekty, do kterých se obyvatelé Roškovců zapojili. Podívám se i na to, jaké aktivity v tomto směru KC vyvíjí a kolik lidí se do nich daří zapojit.

Obecně není vztah slovenské majority k Romům příliš pozitivní. Jinak tomu není ani v Roškovicích, osada je ostrčená, na její obyvatele je okolní majoritou pohlíženo jako na druhořadé osoby. Proto si komunitní centrum jako jeden ze svých cílů dalo „zlepšit vzájemné vztahy mezi romským etnikem a majoritní společností, snižovat bariéry mezi oběma stranami, získat pozitivní postoj majoritní společnosti“¹. V druhé hypotéze se tedy zaměřím na to, jakým způsobem se KC snaží tohoto cíle dosáhnout a jestli se mu to daří. Podívám se, jakým projevům symbolického vyloučení jsou obyvatelé Roškovců vystaveni ze strany majoritní společnosti.

¹ Materiály Člověka v tísní o.p.s., Pobočka Slovensko

Původně jsem se chtěla zaměřit i na to, jestli se doučování v centru odráží na studijních výsledcích dětí, které do centra docházejí pravidelně. Rozhodla jsem se však tuto hypotézu vypustit, jelikož se ukázalo, že na studijní výsledky dětí má nemalý vliv to, jak k nim přistupují učitelé ve školách. Přístup školy tedy zahrnu do druhé hypotézy o zlepšování vztahu majority k lidem z Roškoviců. Navíc zde v současné době probíhají jisté změny (převedení výuky nižších ročníků přímo do osady), jejichž dopad lze předem jen těžce odhadnout.

1.1. CÍL PRÁCE

Cílem práce je ukázat, jestli se komunitnímu centru v Roškovicích daří naplňovat dva ze svých cílů: 1. zapojovat do svých aktivit členy komunity i mimo primární cílovou skupinu (tj. školou povinné děti) a 2. pomoci zlepšovat vztahy mezi roškovskou komunitou a okolní slovenskou majoritou.

1.2. MOJE SPOLUPRACE S KC

Poprvé jsem přijela do KC na dva týdny v červenci 2006. Působila jsem zde jako dobrovolnice v rámci projektu Roškovské děti adoptují Afriku. Další tři týdny jsem zde stávila dobrovolně, bez návaznosti na konkrétní projekty – jeden týden v srpnu 2006, druhý v únoru 2007 a třetí týden na přelomu července a srpna 2007.

Od října 2007 do září 2008 zde působím v rámci Evropské dobrovolné služby. Podílím se na doučovacích i volnočasových aktivitách a na projektu Internetového rádia.

1.3. METODA

Výchozí metodou, kterou jsem použila při zpracovávání této práce mi bylo zúčastněné pozorování. Je to metoda charakteristická pro antropologii, kdy výzkumník žije mezi lidmi, které studuje, účastní se jejich společenského života, pozoruje, co se děje, a táže se, když něčemu nerozumí. Většina informací tak pochází z každodenní interakce spíše než z formálních interview. Jedním z velkých kladů zúčastněného pozorování je to, že člověk může z interview získat přehled o normách a hodnotách lidí a potom může – tím, že pozoruje jejich chování – kontrolovat, jestli podle těchto ideálů žijí.² Kromě toho jsem použila dokumenty organizace.

1.4. STRUKTURA PRÁCE

Nejprve podám stručně několik informací, které usnadní orientaci v problematice. Pro tu je potřeba vědět něco o Romech i o romských osadách na Slovensku. Také zmíním komunitní práci. V následující části se budu věnovat organizaci Člověk v tísni o.p.s., která je zřizovatelem Komunitního centra v Roškovicích, přiblížím i historii a zaměření centra.

Dále se již budu věnovat výsledkům svého pozorování, nejprve jak se centru daří do svých aktivit zapojovat další členy komunity, kteří nejsou v primární cílové skupině. A nakonec jestli se působením centra nějak mění vztah okolní slovenské majority k obyvatelům Roškoviců.

² Murphy, R. (2004): Úvod do kulturní a sociální antropologie.; Praha: Slon, s. 220 -221

2. CO JE POTŘEBA VĚDĚT K ORIENTACI V PROBLEMATICE

2.1. O ROMECH

„O Romech se ví zcela jistě zatím jen to, že pocházejí z Indie.“³ Tento fakt byl potvrzen již koncem 18. století⁴. Proč Romové Indii opustili však dosud není známo. Indické kasty jsou typické svojí monoprofesností, proto život spjatý s územním pohybem byl pro některé z nich víceméně nutností. Mezi řemeslně kočující Romy patřili: hudebníci, kováři, kotláři, cínovači, brusiči, opraváři deštníků, dráteníci, ale také výrobci dřevěného nádobí, vřeten a koryt, dále akrobaté, předváděči cvičené zvěře (medvědů nebo opic), loutkohereci a herci syntetického divadla.⁵

V zemích, kde se Romové usazovali, deklarovali příslušnost k vládnoucí víře, kterou si přizpůsobovali dle svých představ a potřeb. Nedogmatické přejímání různých kulturních a náboženských prvků, eklektizmus, může korespondovat s rysem tolerance a otevřenosti některých orientálních náboženských učením (hinduismus, buddhismus), která zpravidla nevystupovala nepřátelsky vůči věroukám zakořeněným v jiných částech světa.⁶

Náboženské představy Romů ve středoevropském prostoru v sobě spojují prastaré vlivy orientálních kultur s modifikovanými prvky křesťanské víry. Podstatnou součástí víry Romů tvořily animistické představy, které vysvětlovaly vznik nemocí a veškerého zla působením nečistých sil. Pozůstatky vlivů z původní vlasti Romů – Indie – je možno

3 Hübschmannová, M. (2000): K počátkům romských dějin, in: Černobílý svět, Praha, s. 20.

⁴ Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha, s. 5

⁵ Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha, s. 32

⁶ Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha, s. 16

hledat v přísných normách na úpravu a konzumaci jídla; v indické kultuře vycházejí z požadavku tzv. rituální čistoty jídla.⁷

Díky kočovnému způsobu života se z materiální kultury Romů mnoho nedochovalo. Navíc většinu předmětů denní potřeby dostávali Romové od členů majority, i když si je po svém upravovali a přizpůsobovali. Nejvíce informací o Romech je však dodnes ukryto v kultuře duchovní, především v jazyku a mnoha jeho slovesných útvarech.⁸

Rom je gramaticky singulár maskulina, sémanticky označuje muže, manžela, s velkým písmenem na začátku slova příslušníka romského národa. V roce 1971 se konal ustavující sjezd Internacionalno Romani Union, reprezentativní mezinárodní organizace Romů, kde se jednotlivé subetnické skupiny Romů přihlásily pod název Rom, jako pod zastřešující pojmenování vlastního etnika. Existují sice skupiny Romů, kteří se explicitně vydělují ze všeobecného pojmenování Rom (jde zejména o německé Sinti, francouzské Manuša, Kale - žijící ve Finsku a Španělsku), ale nedistancují se od něho.⁹

V dnešní Slovenské republice žije několik skupin Romů, které se od sebe navzájem odlišují kulturně i jazykově – hovoří rozdílnými dialekty romštiny. V odborné literatuře se všeobecně přijímá rozdělení Romů žijících na Slovensku na skupiny, které víceméně odpovídá jak historicko-geografickému hledisku, užívání dialektu romštiny¹⁰, tak i skutečnosti, jak se od sebe romské skupiny dělí navzájem. Nejpočetnější skupinou jsou tzv. servika Roma (slovenští Romové – dialekt ovlivněn nářečími slovenštiny), další skupinou jsou vlachika Roma (Olaši, Vlaši, olaští Romové – mají výrazně odlišný dialekt, žijí většinou ve městech), a dále

⁷ Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha, s. 25

⁸ Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha, s. 27-28

⁹ O autoetnonymu Rom viz např. Hübschmannová, M. (1998): Šaj pes dovakeras, Olomouc, s. 20-28

¹⁰ Romské dialekty, kterými se hovoří na Slovensku, se dají rozlišit na tři hlavní skupiny, které se mohou dále ještě dělit na jednotlivé subdialekty. Šebková, H., Žlnayová, E. (1998): Nástin mluvnice slovenské romštiny, Praha, s. 6-8.

ungrika Roma (madarští Romové z jihu Slovenska – dialekt silně ovlivněn madarštinou). Početně velmi málo zastoupeni jsou tzv. němečtí Romové – Sinti, čtvrtá skupina.¹¹

2.2. O ROMSKÝCH OSADÁCH NA SLOVENSKU

Slovenské Romské osady jsou venkovské sídelní útvary, které jsou prostorově i sociálně odděleny od obce, pod kterou administrativně spadají. Jejich obyvatelé jsou ze skupin Romů, které žily na Slovensku usedlým způsobem života již po několik století (v žádném případě tedy nejde o kočovné Romy). Tyto osady leží převážně v oblastech s vysokou nezaměstnaností a lidé zde žijí v nevyhovujících podmínkách. Výrazný vliv na kvalitu jejich života má široce rozšířená úžera (lichva). Díky nejnovější reformě legislativy upravující systém sociálního zabezpečení výrazně klesly příjmy početných rodin žijících ze sociálních dávek a prohloubila se chudoba Romů žijících v romských osadách i Romů žijících do této doby „integrovane“ ve městech.¹²

První romští kováři se začali usazovat na slovenské Spiši během 15. století. Kromě informací o romských kovářích máme i zprávy o romských hudebnících, drobných překupnících, o Romech ve vojenských službách i o případech prodeje různých romských magických praktik, které lákaly majoritní obyvatelstvo.¹³ V průběhu 16. století už žily na slovenském území některé romské skupiny trvale usedlým způsobem života.¹⁴ Už v prvních stoletích novověku se Slovensko stalo jednou ze zemí Evropy s největším podílem romského obyvatelstva.

¹¹ Hübschmannová, M. (1998): Šaj pes dovakeras, Olomouc, s. 20-22

¹² Budilová, L.; Hirt, T. (2005): Policista v multikulturním prostředí. Praha: Člověk v tísni, s. 29

¹³ Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 96-100.

¹⁴ Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 96-100, Kováč, D. (1998), Dějiny Slovenska, Praha s. 64.

V 18. století vznikaly v habsburské monarchii podle nařízení panovníků detailní soupisy obyvatelstva, díky kterým byla zachycena řada demografických údajů, které se týkají i slovenských Romů.¹⁵ Podle soupisu pozemků bylo od 18. století na Slovensku přesně evidováno vlastnictví půdy.¹⁶ Nařízení, která se v průběhu několika desítek let opakovala, ukládala zeměpánům a správcům královských statků, aby Cikány, kteří nemají trvalé bydliště, usadili na svém panství. „Výsledkem těchto opatření bylo především připoutání Cikánů-řemeslníků k zeměpánovi (...) ty skupiny Cikánů, které by si byly vyžadovaly ze strany vrchnosti mimořádnou péči, tedy potulující se tlupy (...) byly prakticky i nadále ponechány svému vlastnímu osudu. Královská místodržitelská rada sice opětovně vydávala nařízení, podle kterých byly povinné usadit se, ale tato nařízení zůstala pouze na papíře.“¹⁷ Podle nařízení císařovny Marie Terezie (1740–1780) z roku 1761 (opakovaně roku 1773) mělo dojít k urychlené asimilaci Cikánů mezi ostatní poddané. Také Josef II. vydal roku 1782 nařízení v tom smyslu, aby Cikáni byli vedeni k rolnickému způsobu života. V praxi však uherští feudálové nebyli ochotni postoupit pozemky na stavbu obydlí, natož na založení hospodářství. I přes výslovný zákaz panovníka Romové dál bydleli v kolibách a polozemnicích.

Císařská nařízení, která měla vést ke splynutí Cikánů s ostatním obyvatelstvem (mělo se změnit jejich jméno a místo Cikáni měli být

¹⁵ Samozřejmě, všechny soupisy vznikaly podle potřeb a pro potřeby státu. Roku 1723 byla v Bratislavě založena místodržitelská rada, která se (mimo jiné) starala o regulaci všech Cikánů v Uhrách. Přípisy místodržitelské rady nám dokumentují, jakým způsobem postupovala státní politika vůči obyvatelstvu, které se vymykal požadovanému sociálnímu, náboženskému a kulturnímu standardu. (Blíže viz Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 108-136).

¹⁶ Pozemkové vlastnictví bylo pro slovenské rolnické obyvatelstvo základem rodiny. Platila zásada, že rodinný majetek se rozdělil mezi sourozence na tolik dílů, kolik měli rodiče dětí, přičemž tento majetek se nedědil, ale dělil mezi ty, kteří k němu přispívali svojí prací. Tomuto obyčejovému právu navzdory šla až legislativa komunistického režimu v polovině 20. století. (Blíže viz Tradície slovenskej rodiny (1997), Bratislava, s. 94-108.)

¹⁷ Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 115-116.

nazývání úředně Neubauern nebo Uj-Magyar) se mezi lidmi realizovala jen v intencích zákazů a příkazů dotýkajících se příležitostně osobního života Romů - Romové byli trestáni za to, že hovořili romsky, za to, že nosili odlišný oděv (nebo že se romské děti pohybovaly venku bez oděvu), dále za to, že chovali koně atd.¹⁸

Koncem 19. století byl z etnologického hlediska dneška proces usídlování Romů na Slovensku završen. Na základě soupisu Cikánů, který byl vykonán roku 1893, můžeme usuzovat, že na Slovensku většina Romů patřila k servika Roma nebo k ungrika Roma a jen malá část romského obyvatelstva byli vlachika Roma. „Ze soupisu vyplývá, že na dnešním území Slovenska žilo v té době asi 36 000 Cikánů. Z tohoto počtu jen asi 2000 bylo přechodně usazených a o něco více než 600 bylo kočovných. I když jednotlivé údaje nejsou úplně spolehlivé, můžeme konstatovat, že většina Cikánů u nás už byla usazená.“¹⁹

V roce 1939 se rozpadla Československá republika a vznikla samostatná Slovenská republika. Osud Romů ve Slovenské republice (1939-1945) byl dán vlastním slovenským zákonodárstvím, konkrétně zákonem o státním občanství (25. 9. 1938) a branným zákonem (18. 1. 1940) a dále zákonem „O dočasnej úprave pracovnej povinnosti Židov a Cigánov“, na který navazovala řada dalších, diskriminačních opatření. Původně se ustanovení zákona prováděná podle příslušných předpisů vztahovala na Romy žijící kočovným nebo polokočovným způsobem života, během roku 1940 se ale působnost zákona rozšířila z moci úřední na všechny Cigány.²⁰ Z výpovědí pamětníků víme, že úředníci v jednotlivých úřadech rozlišovali, kdo z Romů je Cigán a kdo je

¹⁸ Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 118 - 137.

¹⁹ Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku, s. 138.

²⁰ Nečas, C. (1997): Diskriminace a perzekuce slovenských Cikánů v I. světové válce 1939-1945, in: Nové obzory 19, s. 128-131.

Cigán-Slovák,²¹ a toto rozlišení v evidenci obyvatelstva mělo pak své důsledky.

Obecně se dá říci, že Cikáni na Slovensku byli v letech 1939 - 1945 podrobeni neustálému teroru ze strany slovenských úřadů a stali se, společně s židovským obyvatelstvem, občany druhé kategorie. Vztahovala se na ně zvláštní branná povinnost a vůbec společenské povinnosti, které se jiných obyvatel republiky netýkaly. Romů se nejvíce dotýkala vyhláška ministerstva vnitra „o úpravě některých poměrů Cikánů“ (1941). Na základě této vyhlášky byla mnohá romská sídliště přesunuta na okraj měst a vesnic, často záměrně mimo infrastrukturu. Cigáni nesměli cestovat veřejnými dopravními prostředky, pohybovat se volně ve městech ani na vesnici. Omezení volného pohybu, obchodu a provozování živností znamenalo pro mnohé tradiční způsoby obživy Romů velkou ránu a Romům přineslo bídu a hlad. Roku 1941 začaly být provozovány pracovní tábory pro práce schopné muže z řad „asociálů a Cikánů. Pracovní tábory byly zřizovány podle potřeb jednotlivých ministerstev, činnost některých pracovních táborů ukončil až postup Rudé armády. Pracovní tábor Dubnica n. Váhom byl 2. 11. 1944 ministerstvem vnitra přeměněn v zajišťovací tábor, tj. pro rodiny s dětmi, osvobozen byl v dubnu 1945.²²

Tragické důsledky pro život lidí v republice mělo potlačení SNP. Německé jednotky, které měly za úkol odboj zlikvidovat, perzekvovaly civilní obyvatelstvo. Obyvatelé romských osad, které byly často na odlehlých místech, byli z hlediska vojáků v podezření, že skrývají nebo jinak pomáhají partyzánům. Brutální násilí vojáků, kteří hledali

²¹ Horváthová, A. (1994): Boli sme nespoľahliví, RDŽ I, 3/1994, s.15.

²² O osudu Romů na Slovensku a o pracovních táborech viz Nečas, C. (1997): Diskriminace a perzekuce slovenských Cikánů v I. světové válce 1939-1945, in: Nové obzory 19, s. 121- 152, Nečas, C. (1980): Nucená táborová koncentrace Cikánů v Dubnici nad Váhom, in: Tereziánske listy 10, s. 34-39, Nečas, C. (1975): Pracovní útvary tzv. asociálů a Cikánů na východním Slovensku v roce 1942, in: Nové obzory 17, s. 25-51. a další.

partyzány, pak mohlo zasáhnout i celou osadu.²³ Mnozí Romové se podíleli na slovenském protifašistickém odboji. Většinou jako partyzáni nebo jejich účinní pomocníci a také jako vojáci osvobozené armády generála Svobody.²⁴

Po roce 1945 se legislativa Československé republiky ve vztahu k Romům vymezila jednak ústavou (1948), podle které byli všichni plnoprávními členy společnosti, a jednak různými směrnicemi, které jejich plná práva dost omezovaly. Ještě v roce 1948 se Romové na Slovensku pokusili o založení organizace „Združenie slovenských Cigánov“, ale nedostali povolení.²⁵ Vlastní romská (nebo snad cikánská) národnost tedy oficiálně v ČSR neexistovala. Tzv. cikánská otázka se v komunistickém Československu řešila shora, v duchu politiky asimilace Romů v Sovětském svazu. Romům byla upírána jejich etnicita, rozdíly mezi cikánskou a většinovou společností měly být eliminovány a vznikaly i časové plány, kdy se mají jednotlivé etapy uskutečnit.²⁶

Jedním z prostředků řešení problémů „sociálně a kulturně zaostalého obyvatelstva vyznačujícího se charakteristickým způsobem života“²⁷ měl být řízený „rozptyl“ obyvatel a „cikánských osad“ mezi ostatní obyvatelstvo země. Teoreticky měly být podle tohoto plánu osady zlikvidovány - domky a případně pozemky měly být podle státních kvót vykoupeny a pro lidi byla centrálně chystána pracovní místa a bydlení v jiných lokalitách. Vznikly dokonce tzv. družební okresy, do kterých byli

²³ O vypálených osadách se zachovaly paměti, viz Kenrick, D., Puxon, G. (2000): Cikáni pod hákovým křížem, Olomouc, s. 118

²⁴ Kenrick, D., Puxon, G. (2000): Cikáni pod hákovým křížem, Olomouc, s. 117-118, Pešta, J. (1998): Motospojka u hlavního štábu, in: RDŽ V, 4/1998, s. 64-71.

²⁵ Jurová, A. (1992): Riešenie rómskej problematiky na Slovensku po druhej svetovej vojne, in: Neznámi Rómovia, Bratislava, s. 92.

²⁶ Davidová, E. (1995): Cesty Romů, Olomouc, s. 190-218.

²⁷ Podle Usnesení ÚVKŠČ „O práci mezi cigánským obyvatelstvom“ Jurová, A. (1992): Riešenie rómskej problematiky na Slovensku po druhej svetovej vojne, in: Neznámi Rómovia, Bratislava, s. 96.

Romové organizovaně nasměrovávání.²⁸ Faktem zůstává, že i přesto, že tento plán byl v některých lokalitách realizován, „osady“ jsou na Slovensku dodnes. Mnohé z těchto sídlišť jsou sice už desítky let součástí jedné obce, ale během své historie už byly jedenkrát nebo i vícekrát přemístěny (poprvé za války a pak např. z důvodu kolektivizace zemědělství), a dostaly se mimo katastr obce a také na někdejší soukromé pozemky - jejichž restituce jsou pro mnohé problémem dodnes.

2.2.1. O ROŠKOVČÍCH

Obec leží ve Východoslovenském kraji, v oblasti slovenské Spiše. Roškovce za sebou mají specifický historický vývoj, během kterého se z vesnice obývané výhradně neromskou populací postupně stala romská vesnice. První Romové do Roškovců přišli v padesátých letech minulého století, kdy bylo skupině Romů umožněno se zde trvale usídlit a pracovat v místním JRD. Od roku 1953 do konce devadesátých let byla původní, neromská populace postupně nahrazována populací romskou.

Oficiálně se jedná o obecní část, která od roku 1924 správně spadá pod obec Doľany, urbanizačně jde o samostatnou jednotku. Roškovce jsou situovány na konci slepé silnice lokálního významu podél malého potoka. Od Doľan jsou vzdáleny cca 1,5 km. Celkem je zde 25 samostatně stojících obývaných staveb. Je zde také malý hřbitov s kostelíkem, spišskohrhovský kněz sem však odmítá docházet.

Obecní úřad, obchod s potravinami i veřejná telefonní stanice se nalézají v Doľanech. Do Roškovců je zaveden elektrický proud, ne všechny domácnosti mají svůj elektroměr. Snad důsledkem historického vývoje a geografické izolace v Roškovcích není plynovod, kanalizace, ani

²⁸ Jurová, A. (1992): Riešenie rómskej problematiky na Slovensku po druhej svetovej vojne, in: Neznámi Rómovia, Bratislava, s. 96-97.

vodovod. V roce 2007 byly zahájeny práce na položení vodovodu, vzhledem k nedostatku financí však vede pouze k okraji Roškovců. Kdy budou prostředky k dokončení vodovodu zatím není známo. V Roškovcích jsou čtyři zdroje pitné vody – dvě studny a dva prameny vyvěrající ze stráně, (tyto dva prameny v zimě často zamrzají).

V obci Doľany je trvale hlášeno cca 150 obyvatel, v Roškovcích 260. Část obyvatel Roškovců je trvale hlášena na obecním úřadě sousedního Spišského Hrhova.²⁹

2.3. O KOMUNITNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCI

Komunitní sociální práce se týká lidí, kteří žijí v geograficky definované oblasti a mezi nimiž existují vzájemné sociální vazby (ve smyslu příbuzenství, přátelství a známosti v geografické oblasti a také ve smyslu účasti na aktivitách komunity a některých formách ekonomické směny, např. kupování zboží a služeb, práce pro místní zaměstnavatele apod.) a kteří jsou citově vázáni k sobě navzájem a k místu, kde žijí.

Komunita je vymezena hranicemi (mohou být geografické, politické, ekonomické nebo sociální), postavena na pilířích (sdílené hodnoty, společné kulturní dědictví, společné zájmy, společné problémy) a má strukturu (tj. formální a neformální organizace a sociální uskupení, skrze něž obyvatelé vykonávají určité funkce). Komunita je termín pro lidské společenství, např. susedství, zaměstnanci určité organizace aj.

Komunita je sociální útvar, jehož příslušníci jsou spojeni určitou spřízněností. Pojem je používán v mnoha významech. Ve smyslu tradiční komunity jde o útvar propojený příbuzenskými vazbami, s prostorovými

²⁹ Růžička, M.; Toušek L. (2004): Sociální funkce manželství v romské osadě. In Marek Jakoubek & Tomáš Hirt :Romové: Kulturologické etudy /etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace/, Plzeň; dopněno informacemi z vlastního pozorování.

hranicemi, ekonomicky soběstačný, nadaný autoritou vůči vlastním i cizím lidem a poskytující ideovou oporu. Dnes je pojem komunita také označením spřízněných často interagujících jedinců sdílejících určitou identitu bez ohledu na místo jejich pobytu. Pojem komunita označuje někdy i skupiny společně žijících osob, jejichž cílem je alternativní život v moderní konzumní společnosti.

Komunita je v širším slova smyslu přirozené společenství v určité lokalitě nebo skupina lidí sdílející určité definované zájmy. V profesi sociální práce pak terapeutická nebo zájmová skupina vytvořená za účelem dosahování terapeutických cílů nebo hájení a prosazování sociálněpolitických a jiných zájmů.³⁰

V praxi se můžeme setkat s pojmy:

- občanská komunita – společenství osob, které ve společném prostoru vykonávají každodenní aktivity
- výcviková komunita – společenství osob, které se zaměřuje na sebepoznání, nácvik dovedností a postojů apod.
- terapeutická komunita – specifická forma organizace léčebné instituce, která umožňuje otevřenou komunikaci všech členů instituce včetně pacientů a jejich spolurozhodování a podílení se na léčbě, terapii vlastní i spolupacientů, přenáší se na ně i část zodpovědnosti za chod komunity i za léčebný proces, využívá vlivu velké skupiny osob na jednotlivce
- spirituální komunita – společenství osob, kteří sdílí podobné myšlenky a ideje a snaží se společně o spirituální rozvoj, někdy i žijí ve společném prostoru

³⁰ Stručné shrnutí o komunitní sociální práci pochází ze dvou zdrojů: Matoušek, O. & kol. (2003): *Metody a řízení sociální práce*, Praha a Matoušek, O. (2005): *Slovník sociální práce*, Praha

Komunitní práce je metoda směřující k vyvolání a podporování změny v rámci místního společenství. Komunitní práce je jednou ze tří forem sociální práce, přičemž zbývající dvě jsou individuální a skupinová práce. Jejich vzájemné hranice jsou někdy nejasné.

Komunitní práce je metoda velmi univerzální – lze jí řešit místní problémy v oblasti sociálních služeb a zdravotní péče, etnického napětí, vzdělávání, ale i sousedských vztahů, životního prostředí atd. Je také velmi variabilní – každá situace vyžaduje odlišné řešení, které je do velké míry nepřenositelné do jiných situací. To klade velký důraz na kreativitu komunitního pracovníka, realizačního týmu i obyvatel komunity.

2.3.1. PROCES KOMUNITNÍ PRÁCE

Obvykle dělíme proces komunitní práce na čtyři fáze:

1. Zjišťování a analýza potřeb

Každá komunitní práce by měla začít od solidně provedeného zjišťování potřeb v místní komunitě, aby se předešlo tomu, že by se aktivisté zabývali problémem který vidí oni sami bez ohledu na to, jak problémy vnímají ostatní příslušníci komunity.

Metoda zjišťování pocházející ze zahraničí – SWOT analýza. Je to metoda analýzy organizace, města nebo regionu, která se soustřeďuje na popis daného území z hlediska čtyř charakteristik – přednosti, nedostatky, hrozby, příležitosti.

Metoda, která zapojuje spíše experty či vůdce komunity v prostředí venkova nebo malých obcí je vytváření “mapy problémů” – starosta sezeve několik obyvatel komunity a společně pracují na této mapě.

Metoda „expertní revize problémového pole“ se hodí spíše pro velká města nebo městské části velkoměst a je založena na korespondenčním šetření – na počátku je osloveno 100 – 150 expertů se zadáním popsat deset nejžhavějších problémů ve městě, poté následuje vyhodnocení došlých informací, výsledky se zasílají zpět k expertům a také jsou k dispozici místní správě.

Neziskové organizace u nás většinou používají: oslovování obyvatel komunity dopisem s krátkou anketou, telefonické oslovení namátkou vybraných obyvatel, přímé dotazování na ulici nebo docházení za lidmi do bytů. Při vyhodnocování informací je důležité umět dobře popsat a pojmenovat problém. „Dobrý problém“ je popsitelný těmito znaky:

- je specifický a konkrétní
- je vyřešitelný v kratším časovém horizontu
- lidé ho berou silně „za svůj“, jsou schopni se angažovat a zmobilizovat k řešení
- daří se identifikovat klíčovou osobu, která má podstatný vliv na vyřešení problému a která je dostupná

2. Plánování

Při něm jde především o to, aby realizátoři procesu dokázali v této fázi formulovat cíl procesu, prostředky vedoucí ke změně, odhadnout časovou, finanční a personální náročnost celého procesu a zajistit další nezbytné předpoklady pro úspěšnost celého procesu. Všechna tato témata zahrnuje projekt.

Typy plánování

Metoda akčního plánování – jde o plánování konkrétních akcí pro ty a s těmi, kdo tam žijí, je zde aktivní role místních obyvatel.

Kooperativní plánování – popisuje společný postup zainteresovaných skupin obyvatel nebo institucí, cílem je vytvoření akčních plánů, které jsou pak realizovány v praxi. Nezbytnou podmínkou pro úspěšné plánování je dodržování podmínek účinné facilitace, účast nezávislého facilitátora je nezbytná. Facilitace je vždy významným prvkem při komunitní práci, obsahuje v sobě zaměření na informace, rozhodování, vztahy a spory nebo konflikty.

3. Realizace plánu

Jde především o komunikaci uvnitř realizačního týmu i navenek, o krátkodobé i střednědobé plánování aktivit a o průběžné vyhodnocování aktivit. Jsou často používány metody skupinového vyjednávání, facilitace procesů, veřejných akcí – nutné je věnovat v této fázi pozornost vztahům s veřejností (dobré vztahy často rozhodují o úspěchu celé akce). Důležitá je dobře zacílená propagace, protože přináší do projektu další finanční prostředky a získává občany jako dobrovolníky. Velká odpovědnost spočívá na realizačním týmu a činnost klade velké nároky na jejich organizační a komunikační dovednosti.

4. Vyhodnocení

Je to komplexní proces shrnující hodnocení různých zájmových skupin v rámci komunity. Nejde o „objektivní zhodnocení“, ale o přidání nějaké hodnoty ke zkoumanému jevu, tedy „zhodnocování“.

Znaky dobrého komunitního projektu:

- projekt obsahuje myšlenku šíření hodnot otevřené společnosti – ta je schopná permanentní reformy při řešení svých problémů

- projekt rozvíjí zaujetí a zájem lidí – lze je pozorovat na tom, že idea projektu se rodí v otevřeném procesu, pomáhá skupinám lidí podílet se na veřejných věcech, dává lidem příležitost dělat věci jak je chtějí, dává lidem příležitost myslet a jednat kreativně, propojuje různé skupiny lidí, pomáhá proti lhostejnosti
- projekt otvírá lidem a skupinám nové rozměry tím, že jím pomáhá překonávat černobílé vidění problémů
- projekt posiluje a pomáhá uvést věci do pohybu, a to např. tím, že pomáhá formulovat priority zájmu komunity, odkrývá a využívá existující potenciál komunity, předjímá budoucí stavy a události a směřuje k nim, není izolovaný, obsahuje prvky, které mohou být znovu použity v jiných situacích
- projekt je dobře připraven a prezentován, což se projevuje např. tím, že představuje veřejnosti všechny zúčastněné skupiny, prezentuje všemi dostupnými způsoby, že jde o dobrou myšlenku, má realizační plán, identifikuje zdroje peněz, vychází ze znalosti místních partnerů.

2.3.2. KOMUNITNÍ PRACOVNÍK

S rozvojem komunitní práce jsou na něj kladeny čím dál větší požadavky, na jeho znalosti a profesionální dovednosti. Komunitní pracovník by měl být profesionálem, který dokáže:

- žít uprostřed konfliktů a napětí
- naslouchat potřebám jednotlivých skupin žijících v komunitě
- usnadňovat a podporovat jednání různých zájmových skupin
- pomoci obyvatelům komunity zapojit se do procesu
- napsat projekt

- skončit v pravý čas svou práci a předat svou kompetenci místním obyvatelům
- měl by mít dobrou sebereflexi
- měl by kolem něho fungovat systém zpětných vazeb
- měl by mít možnost požádat o konzultaci nebo supervizi, když se dostane do obtížné situace (nevraživost klientů, neochota veřejné správy spolupracovat, neochota dosavadních dárců pokračovat ve financování projektu, nepřijetí občany)

Postavení komunitního pracovníka:

- dominantní – expert, který předkládá komunitě hotové návody
- partnerské – vychází z toho co je v komunitě k dispozici, ze sdílených hodnot, dává návrhy, ale podporuje v tom i ostatní

Poslání komunitního pracovníka:

- nalezení sociálních priorit a dalších významných potřeb dané komunity
- povzbuzování obyvatel k tomu, aby poznali své problémy a pokusili se je zvládnout s pomocí dostupných služeb
- informování různých skupin obyvatel o možnostech řešení
- povzbuzování k diskusím o problémech a k pořádání akcí zaměřených na odstranění problému

2.3.3. SOUVISEJÍCÍ POJMY

Blízký pojmu komunitní práce je pojem komunitní péče. Jde při ní o směřování k takovému uspořádání služeb pro skupiny „na okraji“, aby mohly zůstat se svým hendikepem ve své komunitě a žít v ní plnohodnotný život.

Někdy se můžeme setkat s pojmem komunitní přístup. Ten akceptuje tu stránku komunitních procesů, které se týkají spolupráce sektorů – veřejného, podnikatelského a místních občanů – při vyvolávání změny na místní úrovni.

Nízkoprahová zařízení jsou klientům dostupná bez nutnosti se objednávat, případně i bez nutnosti udávat vlastní totožnost. Zařízení tohoto druhu mají nejčastěji podobu komunitních center pro mládež, pro matky s dětmi, pro seniory a pro uživatele návykových látek.

2.3.4. KOMUNITA V ROŠKOVČÍCH

Podle výše uvedených definic se rošovská komunita vyznačuje těmito znaky: jde o příbuzenskou síť obyvatel v geograficky vymezené oblasti (obecní část, urbanizačně samostatná jednotka), její členové jsou nositeli určité kultury, historie a hodnotového systému, mají společné problémy (situace ekonomicko – sociálního vyloučení / marginalizace, odmítavý postoj majoritní společnosti ke členům komunity, nízká úroveň vzdělání, horší postavení na trhu práce atd.), jedná se o občanskou komunitu.

3. ČLOVĚK V TÍSNI O.P.S.

3.1. CHARAKTERISTIKA A HISTORIE ORGANIZACE

Obecně prospěšná společnost Člověk v tísni vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě. Její počátky se datují do května 1992, kdy její zakladatelé realizovali první projekty na pomoc lidem v nouzi ještě pod názvem Nadace Lidových novin. V únoru 1994 se změnil název na Nadaci Člověk v tísni při České televizi, v dubnu 1999 pak byla zaregistrována jako obecně prospěšná společnost.

Společnost Člověk v tísni realizuje humanitární pomoc, dlouhodobé rozvojové projekty a podporuje snahy o demokratizaci a dodržování lidských práv. Za dobu své existence dopravila stovky zásilek s přímou humanitární pomocí a realizovala rozvojové projekty v různých zemích Evropy, Asie i Afriky, konkrétními projekty podpořila disidenty, nezávislé novináře, obhájce lidských práv či představitele demokratické opozice ve více než 37 zemích světa.

Vedle krizové pomoci a rozvojové spolupráce v „méně šťastných“ oblastech světa společnost uskutečňuje rozsáhlé projekty také v České republice. Odstraňování následků ničivých povodní, jež zasáhly významnou část České republiky v roce 2002, se stalo nejrozsáhlejší operací v historii organizace. Součástí činnosti je již několik let také terénní sociální práce zaměřená na řešení situace ve stále se zvětšujících českých „sociálních ghettech“. Prostřednictvím zavádění interkulturního vzdělávání do českého školského systému Člověk v tísni podporuje toleranci a respekt k minoritním skupinám.

Člověk v tísní také usiluje o zvýšení informovanosti české veřejnosti o situaci v zemích postižených válkami či totalitárním režimem a o globálních problémech současného světa. Proto úzce spolupracuje s českými médii a od roku 1999 pořádá každoročně mezinárodní festival dokumentárních filmů o lidských právech Jeden svět. Společnost Člověk v tísní spolupracuje s širokým spektrem partnerů, institucí, kulturních spolků, mezinárodních agentur, nevládních organizací a médií.³¹

3.2. POBOČKA SLOVENSKO

Slovenská pobočka české organizace Člověk v tísní vznikla v létě roku 2004 z iniciativy Karla A. Nováka a Michala Smetanky. Hlavním popudem pro založení pobočky byla potřeba nacházet a aplikovat nové možnosti a způsoby řešení problémů, které s sebou nese problematika koncentrovaných romských enkláv na území Slovenska – dlouhodobé nezaměstnanosti, nízké úrovně vzdělání, zdánlivě neprostupné bariéry mezi světem Romů a majoritní společností a další.

Pobočka usiluje o komplexní pohled na řešení problematiky lokalit obývaných Romy. Snaží se o nacházení takových přístupů, které by byly prospěšné pro všechny participující strany. Smyslem není rozdávání pomoci, která by byla jen pasivně přijímána, ale vždy se snaží o aktivní zapojení všech, kteří řeší daný problém, kterými jsou zejména orgány místní samosprávy a samotní Romové. Kromě sociální sféry se snaží nacházet možnosti zlepšování místní situace i v ekologické a energetické oblasti.

Činnost pobočky se soustředí zejména do oblasti Prešovského a Košického kraje, což jsou regiony s nejvyšším procentuálním

³¹ Internetové stránky Člověka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008] <http://www.clovekvtisni.cz>

zastoupením populace Romů na Slovensku. V těchto krajích je přibližně 660 chudinských romských osad, ve kterých žije asi 400 tisíc obyvatel, zejména Romů. Mezi jednotlivými osadami jsou obrovské rozdíly, nicméně v několika desítkách nejbídnějších osad žijí lidé pod hranicí chudoby (tedy za méně než jeden dolar na den), v hliněných chatrčích, bez vody a jakéhokoliv hygienického zázemí. Jejich jediný příjem tvoří nízké sociální dávky, velký problém mnoha osad představují lichváři, kteří obírají obyvatele o většinu finančních prostředků. Lidé z osad, zejména děti, trpí nemocemi, které jsou za jiných okolností běžně léčitelné. Vzdělanost podstatné části obyvatel osad je velmi nízká, značné procento lidí je negramotných. Východoslovenské osady potřebují masivní rozvojové programy. Mezi základní priority patří 1. zaměstnanost, 2. vzdělávání, 3. strategické a komunitní plánování, 4. bydlení.³²

3.2.1. VYBRANÉ PROJEKTY POBOČKY SLOVENSKO

CLPP – „Centrá lokálneho pracovného poradenstva“

V Hermanovcích, Lipanech, Kežmarku, Krompachách, Spišském Hrhově, Vranově nad Topľou a Zborově provozuje Člověk v tísni s partnery centra, která nabízejí zprostředkování práce dlouhodobě nezaměstnaným lidem z osad. Pracovníci center vyhledávají a evidují pracovní příležitosti na trhu, zprostředkovávají kontakt mezi zaměstnavatelem a klientem, popřípadě klienta připravují na přijímací pohovor a vstup do zaměstnání. Součástí programu je spravování rozsáhlé databáze uchazečů o zaměstnání a také volných pracovních míst. Díky

³² Internetové stránky Člověka v tísni o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008] <http://www.clovekvtisni.cz>;
Internetové stránky slovenské pobočky Člověka v tísni o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtisni.sk>

databázi je možné nabízet zaměstnání v jednom regionu kvalifikovaným uchazečům z jiného regionu. Pracovníci vyhledávají také volná pracovní místa v zahraničí, která doporučují vytipovaným klientům. Od března 2006 se do sítě CLPP zapojilo také osm tzv. komunikačních bodů. V nich působí komunitní sociální pracovníci, kteří zprostředkovávají klientům služby pracovníků CLPP a aktivně pracují s databází pracovních příležitostí. Do sítě jsou zapojeny tyto obce: Ladomírová, Sveržov, Terňa, Krivany, Ostrovany, Slavošovce, Mirkovce a Žalobín.

Mikroregionální plánování pro zlepšení života Romů v lokalitě

Záměrem projektu je ve třech regionech (bardějovském, košickém a vranovském okrese) vytvořit strategický plán rozvoje a mikroregionálních partnerství na bázi „Asociácie rómskych osád“ pro uskutečňování lokálního rozvoje romských osad. Jedinečnost projektu spočívá v tvorbě strategií „odspodu“, proces plánování stojí na místních obyvatelích, pracovnících samospráv a lokálních organizacích. Velmi důležitým prvkem je časová posloupnost a vzájemné propojení jednotlivých dílčích a klíčových rozvojových opatření.

Obecní firmy

Projekty obecních firem zpracovává pobočka společnosti Člověk v tísni na zakázku například obecní samosprávy. Strategický plán rozvoje vzniká na platformě obecní firmy, která zaměstnává místní obyvatele, využívá lokální zdroje a zapojuje místní sociálně marginalizované obyvatelstvo. V ideálním případě přináší do obce technologie na využití snadno dostupných zdrojů – například na zpracování dřevoštepky či recyklovatelných odpadů. Strategické plány obecních firem také často počítají s rozvojem alternativního bydlení. Obecní firmy se podařilo

vytvořit v obcích Sveržov a Kurov, dále se plánuje založení těchto firem v obcích Torysa a Šarišské Čierne.³³

3.2.2. KOMUNITNÍ CENTRUM ROŠKOVCE

V únoru 2006 otevřela společnost Člověk v tísní Komunitní centrum v Roškovicích. Pilotně tu realizuje vzdělávací a volnočasové aktivity pro děti, do činnosti zapojuje také místní dospělé formou dobrovolnické pomoci. O chod KC se starají dvě zaměstnankyně, údržbář a dobrovolníci z řad místních obyvatel. Komunitní centrum slouží rovněž jako zázemí pro terénní sociální pracovníky z obcí Doľany a Spišský Hrhov, kteří mají klienty také mezi obyvateli Roškoviců. Výhledově se činnost komunitního centra chce rozvíjet směrem ke komplexní komunitní práci a sociálnímu rozvoji mikroregionu.³⁴

Principy KC:

Centrum je primárně určené dětem z místní komunity. Jeho zaměstnanci usilují o to, aby KC bylo základem pro individuální osobnostní rozvoj dětí a mládeže, i prvkem působícím na celou komunitu (skrže děti i osobně) a motivujícím její členy k aktivní změně současné situace. KC realizuje projekty zaměřené na využití volného času dětí, jejich každodenní přípravu do školy a doučování. Snahou je motivovat rodiče ke spolupráci se školou a z druhé strany přiblížit škole realitu života v lokalitě.³⁵

³³ Internetové stránky slovenské pobočky Člověka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtisni.sk>

³⁴ Internetové stránky slovenské pobočky Člověka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtisni.sk>

³⁵ Principy KC jsou přepsány z materiálů Člověka v tísní o.p.s., Pobočka Slovensko

3.2.2.1. CÍLE KC

- Vytvořit podmínky pro zlepšení společenského a sociálně-ekonomického postavení obyvatel lokality a rozšíření jejich vzdělanostní úrovně
- Upevnit sebedůvěru obyvatel, podpořit a umožnit jim iniciativně se podílet na řešení vlastních problémů a zájmů v lokalitě
- Umožnit prezentaci aktivit KC a svépomocných aktivit obyvatel v lokalitě s cílem zvýšit jejich sebevědomí a získat pozitivní postoj majoritní společnosti
- Spolupracovat se státními a nestátními institucemi, zejména se samosprávou, vzdělávacími zařízeními apod.
- Zlepšit vzájemné vztahy mezi romským etnikem a majoritní společností, snižovat bariéry mezi oběma stranami
- Vytvářet, anebo pomoci vytvořit, další aktivity / služby podle vyslovených potřeb místní komunity³⁶

3.2.2.2. PRINCIPY PŮSOBENÍ KC V LOKALITĚ

- Zodpovědnost komunity – usilujeme o to, aby obyvatelé neočekávali, že KC vyřeší jejich problémy. Samozřejmě jim chceme pomoci, ale formou služeb, které poskytujeme nebo dokážeme zprostředkovat, odmítáme převzít za obyvatele odpovědnost za komunitu, ve které žijí.
- Aktivní spoluúčast – provoz a aktivity KC jsou založené nejen na aktivní spoluúčasti dětí (pro které je KC primárně určené), ale i dospělých obyvatel lokality. Zdůrazňujeme, že působení KC

³⁶ Cíle KC jsou přepsány z materiálů Člověka v tísní o.p.s., Pobočka Slovensko

v lokalitě záleží na jejich participativním přístupu, podporujeme rozvoj všech nápadů obyvatel (pokud neodporují cílům KC), snažíme se tak rozvíjet dobrovolnictví v místní komunitě (svépomoc).

- Informovanost – dbáme na to, aby obyvatelé lokality byli o působení KC důkladně informovaní. Dostatkem informací se snažíme předcházet nedorozuměním a podporovat komunitní iniciativy.
- Komplexnost – jsme přesvědčeni, že lokalitu může rozvíjet jen komplexní přístup k její současné situaci.³⁷

3.2.2.3. ZÁSADY PRÁCE V KC

Vše si musíme zasloužit

Při našich prvních návštěvách osady jsme se setkali s tím, že některé děti žebrały. Snažili jsme se jim vysvětlit, že přicházející návštěvy nepřišly dětem dávat bonbóny a lízátká, ale přišly je něco nového naučit.

Do KC nemůže přijít ten, kdo nebyl ten den ve škole

Podle našeho názoru je jednou z nejdůležitějších věcí pro děti vzdělávání, proto je pro nás prioritou, aby chodily do školy. Zároveň než začne v KC jakákoliv aktivita, děti mají nejdříve prostor pro napsání domácích úkolů a procvičení nového učiva, případně doučování.

Zodpovědnost za vybavení KC

K té jsou děti učeny od otevření KC. Učí se udržovat průběžně pořádek v budově i okolo ní.

³⁷ Principy působení KC v lokalitě jsou přepsány z materiálu Člověka v tísní o.p.s., Pobočka Slovensko

Medializace na lokální úrovni

Naší prioritou je pomoci v Roškovicích spustit sociální změnu, která by pomohla zejména dětem zlepšit startovací podmínky do budoucího života. Jednou z těchto podmínek je i změna pohledu majority na obyvatele osady. Proto je důležité neustále majoritě způsob života v osadě přibližovat. Jako ideální nástroj se nám jeví lokální aktivity, do kterých lze zapojit majoritu. Nejde nám o medializaci na celostátní úrovni. Přílišná medializace a návštěvnost osady s sebou nese velká rizika, která mohou zcela pokazit dosavadní práci.³⁸

3.2.2.4. REALIZOVANÉ PROJEKTY KC

AMOR Arteterapia = Maľovanie + Osobnostný Rozvoj

Arteterapia = Maľovanie v Osade Roškovce

V nově vzniklém komunitním centru v Roškovicích byl jednou z prvních aktivit výtvarný kroužek využívající metod arteterapie. Kromě samotných výtvarných aktivit byly děti v rámci projektu vedené i k vědomému rozvíjení vzájemné kooperace, samostatnosti, komunikačních schopností, sebeuvědomění, smysluplnému trávení volného času a celkově k aktivnějšímu přístupu k životu.

Arteterapie se jeví jako vhodná metoda práce s dětmi postiženými sociálním a kombinovaným znevýhodněním, jelikož výtvarná činnost, jejímž prostřednictvím se terapie uskutečňuje, je pro děti zábavná a zároveň cvičí představivost, paměť a je ideální pro děti omezené ve slovním projevu. Součástí projektu byly kromě pravidelných výtvarných kroužků i další aktivity, jako například výlety dětí za kulturou (divadlo,

³⁸ Zásady práce v KC jsou přepsány z materiálu Člověk v tísni o.p.s., Pobočka Slovensko

muzea, Spišský Hrad), do přírody, celodenní letní škola v době prázdnin s dobrovolníky nebo výroba vlastní skulptury krávy, která byla vystavená a vydražená v rámci kulturní akce v sousední obci Spišský Hrhov.

Program byl podpořený v rámci grantového programu COWPARADE 2005 Nadácie pre deti Slovenska.³⁹

Rómske deti adoptujú Afriku

V rámci tohoto projektu bylo realizováno vícero aktivit pro děti z Roškoviců. Kromě standardní náplně centra, bylo originálním prvkem tohoto projektu i začlenění metod interkulturního vzdělávání a principů globální rozvojové výchovy v aktivitě *Adopcia afrického dieťaťa*.

Děti se formou adopce na dálku seznámily s dítětem z Keni, s kterým si dopisovaly a byly vedeny k zájmu o jeho osud a komunikaci s ním. Dětem byla nabídnuta i možnost dopisovat si s dalšími dětmi z Keni. V prostorách KC Roškovce byla uspořádána výstava fotografií z této africké země.

Prostřednictvím sledování osudu vybraného chlapce byla dětem přibližována témata jako chudoba ve světě, proč pomáhat druhým, život v jiných zemích, jiné kultury, naše vlastní kultura, význam vzdělání, žebříček hodnot, mé vlastní možnosti změnit svět okolo mne a další. Prostřednictvím těchto aktivit si děti uvědomily propojení svého života s životy ostatních lidí na této planetě. Tento projekt směřoval k zvyšování integračního potenciálu dětí jakož i ke zmenšení pocitu marginalizace, a dále i ke zlepšení školního prospěchu dětí prostřednictvím organizované přípravy na vzdělávání.

Projekt byl podpořený v rámci grantové výzvy Nikto nechýba Nadácie otvorenej spoločnosti.⁴⁰

³⁹ Internetové stránky slovenské pobočky Človeka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008] <http://clovekvtisni.sk/index.php?clanok=27>

Zvýšenie efektivity a intenzity kultúrnych aktivít v rómskych KC

Komunitní centrum Rošovce se spolu s dalšími šestnácti komunitními centry zapojilo do realizace projektu v rámci partnerství Asociácie komunitných centier, jehož výstupem bylo divadelní představení O Tiborovi a pradlenke, které pro KC napsal Rostislav Brožík, a které bylo předvedené na festivalu Společně za štěstím - Jekhetane pal e bacht 16. 12. 2006 v Košicích.

Projekt Asociácie komunitných centier byl podpořený Ministerstvem kultury Slovenské republiky.⁴¹

Oživené spomienky

Od července do prosince 2007 byl realizovaný projekt Oživené spomienky, v rámci kterého se děti a mládež z Rošovců mohli seznámit s historií své obce a s pomocí pracovníků centra ji přeměnit v divadelní hru.

V rámci projektu děti nahrávaly vzpomínky svých rodičů a prarodičů na to, jak se žilo dříve. V KC také proběhly dvě besedy se staršími spoluobčany, kteří dětem přiblížili dobu svého mládí. Děti se aktivně zapojily do přípravy divadelní hry Moje cesta do školy, která měla premiéru 5. 12. v kulturním sále v Doľanech. Diváci zhlédli příběh malé Eržiky, která chce stůj co stůj chodit do školy i přes nepříznivé podmínky, a která nakonec svým nezištným přáním získá od anděla pravidelnou autobusovou linku do Rošovců, aby děti mohly chodit do školy i v zimě.

Projekt byl realizován s podporou grantového schématu Kultúra národnostných menšín 2007 Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

⁴⁰ Internetové stránky slovenské pobočky Človeka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://clovekvtisni.sk/index.php?clanok=30>

⁴¹ Internetové stránky slovenské pobočky Človeka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://clovekvtisni.sk/index.php?clanok=59>

Skupinový výcvik

V létě 2007 uspořádali členové z air-softové skupiny G-team pro roškovské mladé nultý ročník skupinového „vojenského“ výcviku v přírodě. V rámci aktivit byl důraz kladen zejména na odpovědnost jedince za skupinu, ale i na rozvíjení individuálních dovedností účastníků. Výcvik byl spojený i se stanováním v přírodě a veřejným představením naučených zručností. Úspěšní účastníci výcviku byli nakonec odměněni propůjčením hodnosti desátník.

Tento výcvik byl vlastní dobrovolnou aktivitou členů G-teamu, nebyl podpořen žádnou finanční dotací. Komunitní centrum tak poskytlo prostor pro realizaci dalších aktivit jiným organizacím a skupinám dobrovolníků, kteří se chtějí podílet na rozvoji potenciálu klientů KC.

3.2.2.5. PROBÍHAJÍCÍ PROJEKTY V KC

O schod vyššie

S podporou Nadácie pre deti Slovenska měli školáci i předškoláci přes prázdniny 2007 možnost navštěvovat Letnú školu a Predškolský klub, zúčastnit se Prázdninových súťaží a zábavísk i výletů se stany. Společným cílem projektu je podpořit osobnostní rozvoj dětí a mladých lidí v jejich volném čase. Od začátku prázdnin probíhala příprava dětí předškolského věku na vstup do základní školy, přičemž konkrétní úlohy vycházely z redukovaných učebních osnov pro nultý ročník ZŠ. V tomto krátkém čase přípravy bylo též snahou zjistit úroveň zralosti dětí, aby se jim následně mohlo pomáhat se zvládnutím nadcházejícího období mladšího školního věku.

Od začátku školního roku je neodmyslitelnou aktivitou Komunitního centra v Roškovicích každodenní odpolední doučování, v průběhu kterého si děti píší domácí úlohy, opakují učivo probírané ve škole a připravují se na následující den. Pro další rozvoj vědomostí a zručností dětí centrum nabízí i neformální vzdělávání prostřednictvím různých společenských her, vzdělávacích kroužků, kroužků ručních prací a různých sportovních aktivit.

V rámci projektu o Schod vyššie navštěvuje roškovské komunitní centrum též arteterapeut Mgr. Pavol Urda, který pracuje se skupinou dětí ve věku 6-10 let. Svou prací se snaží zmírňovat následky patologických jevů, které na dítě působí v jejich rodinném prostředí.⁴²

Internetové rádio v KC Roškovec

V komunitním centru v Roškovicích se podařilo vytvořit internetové rádio, jehož fungování finančně podpořila Iuventa – Program Mládež v akci. Romská mládež v Roškovicích získává první zkušenosti s prací reportérů a moderátorů, přičemž se prioritně věnují tématům jako je problematika rasizmu a xenofobie, participace mladých lidí na životě společnosti, evropské myšlenky ústy romské mládeže a samozřejmě nesmí chybět aktuální události z romské komunity, místních institucí, škol a úřadů. Do jednotlivých aktivit internetového rádia je zakomponovaná též Kampaň – Každý iný, všetci rovní.⁴³

Európska dobrovoľnícka služba

Tento program je podporovaný prostřednictvím Národní agentury Iuventy Evropskou unií v rámci grantového programu Mládež v akci.

⁴² Internetové stránky slovenské pobočky Človeka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtsni.sk>

⁴³ Internetové stránky slovenské pobočky Človeka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtsni.sk>

Evropská dobrovolná služba centru umožňuje zapojit do svých aktivit dobrovolníky. Od října 2007 zde v rámci tohoto programu působím já a Barbara z Rakouska, od ledna 2008 se k nám přidal Dan z České republiky. Společně projekt ukončíme v září 2008. Naší pracovní náplní je zejména účast na každodenních aktivitách centra, zároveň je nám poskytnutý prostor pro realizaci vlastních nápadů a programů pro děti, které centrum navštěvují, ale i pro ostatní členy komunity.⁴⁴

⁴⁴ Internetové stránky slovenské pobočky Člověka v tísni o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]
<http://www.clovekvtisni.sk>

4. ZAPOJOVÁNÍ ČLENŮ KOMUNITY DO AKTIVIT KC

Jedním z cílů komunitního centra v Roškovicích je zapojovat do svých aktivit i členy komunity mimo primární cílovou skupinu (školou povinné děti) a vytvořit jim tak prostor pro rozvoj a zlepšení životních podmínek v lokalitě a aktivně je zapojit do řešení vlastní nepříznivé situace.

4.1. STAV PŘED ZAHÁJENÍM ČINNOSTI KC

Jedním z důvodů, proč se zaměstnanci Člověka v tísni rozhodli zřídit v Roškovicích komunitní centrum byl i fakt, že v této obci doposud žádné komunitní aktivity neprobíhaly. Z výpovědí obyvatel vyplývá, že kromě (bývalého) kněze, jedné dobrovolnice – jeptišky a starosty do obce jinak nikdo z okolí nepřicházel.

4.2. PŮSOBNOST KC

4.2.1. STÁLÉ AKTIVITY

V komunitním centru jsou dva stálí zaměstnanci, kteří v centru pracují již od jeho založení. Oba jsou z místní komunity. Jeden muž, který se přímo v Roškovicích narodil, pracuje zejména jako správce a údržbář budovy. Náplní jeho práce je tak hlavně sekání dřeva a trávy, přinášení vody z obecní studny, drobné opravy a podobně. Kromě toho se také podílí na aktivitách s dětmi. Jednak pomáhá udržet pořádek, pokud děti neposlouchají ostatní zaměstnankyně centra – díky genderové nerovnosti v komunitě má mnohem větší autoritu než ženy. Pak také pomáhá

s doučováním matematiky, hraje s chlapci hokej nebo fotbal, občas s nimi skládá modely letadel apod. Martin je velmi zručný a kromě toho se jako zaměstnanec v komunitním centru osvědčil. Proto v současnosti Člověku v tísní pomáhá také při realizaci projektu stavby slamohliněného domu ve Spišském podhradí.

Druhá stálá zaměstnankyně se do Roškovců provdala, původem je z Vranova nad Topľou. Iveta je pro děti „teta“⁴⁵. V centru je vychovatelkou, podílí se na doučování i na volnočasových aktivitách. Absolvovala také několik školení z oblasti předškolní a elementární pedagogiky. Iveta i Martin chodili na střední školu, ale ani jeden ji nedokončil. V současné době v obci není nikdo, kdo by měl dokončenou střední školu.

Centrum je primárně určeno pro děti, které chodí do školy. Od počátku fungování centra však mají všichni dospělí členové komunity možnost sem chodit a zapojit se do doučování i volnočasových aktivit. Tuto šanci ale využívají minimálně. Daleko častěji do centra přicházejí, pokud potřebují vyplnit nějaké dokumenty, nadepsat obálky a podobně. Terénní sociální pracovníci do Roškovců docházejí minimálně a jejich kancelář je až ve Spišském Hrhově, využívají tedy ochoty zaměstnanců centra, kteří jim všemožné formuláře vyplňují.

Dospělí obyvatelé Roškovců jsou nejčastěji v roli diváků, když se s dětmi v centru nacvičí nějaké divadlo nebo jiné vystoupení. Jeden muž se na realizování takových vystoupení podílí velmi často. Má totiž kameru, takže proběhlá představení dokumentuje. Kromě toho má mikrofón a zesilovač, který centru bez problémů zapůjčuje. Vzhledem k počtu obyvatel Roškovců však zpravidla nebývá návštěvnost nijak vysoká. V centru byla uspořádána přehlídka fotek s pouštěním reportáží,

⁴⁵ V romštině je zvykem starší ženy oslovovat „bibi“, tj. teto.

kteří skupinka roškovských reportérů v Roškovicích natočila. Cílem akce byla prezentace aktivit centra, zejména jsme chěli rodičům dětí ukázat, jak vypdají výsledné reportáže, které s nimi natáčíme. Na akci však nikdo z dospělých členů komunity nepřišel. Možná byla akce nedostatečně zpropagovaná, možná jen byla nevhodně časově naplánovaná. (Pár dní po dávkách tráví většina rodin odpoledne nakupováním zásob.)

Lidé, kteří se chtějí zbavit starého šatstva si je zvykli nosit terénním sociálním pracovníkům, kteří je předávají pracovníkům KC, aby je dále distribuovali v Roškovicích. Člověk v tísní dal však do zásad práce v komunitním centru bod, který odlišuje centrum od charity. Snahou pracovníků centra je předávat jeho klientům spíše informace, znalosti a dovednosti než věci. Proto byl v centru uspořádán bazar, kdy bylo nashromážděné ošacení prodáváno za symbolické ceny. Největší zájem byl o oblečení na miminka. Vytěžené peníze jsou určeny na vstupenky do zoo, na koupaliště a na hrad, kam jsou plánovány výlety pro děti v letních měsících.

4.2.2. PROBĚHLÉ PROJEKTY A AKCE

Před otevřením komunitního centra bylo třeba z budovy vyklidit staré věci, vymalovat a připravit prostory k běžnému provozu. S veškerou přípravou budovy zaměstnancům Člověka v tísní pomáhali obyvatelé Roškovců. Zejména větší děti, které tak vlastně pracovaly na něčem, co bude jejich, zapojili se však i dospělí.

Dodnes se členové komunity nárazově zapojují do pomoci s provozem centra. Před zimou pomáhali při řezání a uskladnění dřeva k topení. Kromě toho starosta propůjčuje pracovníky z tzv. aktivačních služeb, aby pomáhali s údržbou a úklidem centra, je-li to potřeba. Tak

pomáhali kupříkladu s vyklízením půdy apod. Po dvou letech fungování centra se budova opět malovala, s čímž opět pomáhalo několik členů komunity mimo primární cílovou skupinu.

Několik obyvatel Roškovců bylo zapojeno do jiného samostatného projektu Řemeslného kurzu. Několik mužů tak vyjelo na rekvalifikační kurz řezbářství do Krompach.

Po čas letních prázdnin 2007 probíhal v centru „rekvalifikační“ kurz vaření, kterého se ženy z Roškovců hojně účastnily. Ve stejné době také probíhala příprava předškoláků k nástupu do školní docházky. Cílem bylo zejména nahradit dětem, které nechodily do mateřské školy, alespoň částečně předškolní přípravu. Kromě toho bylo také snahou zapojit do učení dětí jejich matky, aby se také připravily na to, že jejich děti začnou chodit do školy, ale zvláště jim ukázat, jak se s dětmi učit, aby v tom pak pokračovaly a daly tak dětem lepší podmínky ke vzdělání. Bohužel se však ani jedna matka do projektu nezapojila.

V rámci projektu Oživené spomienky byly uspořádány dvě besedy s pamětníky. Na besedu přišlo asi 7 starších obyvatel Roškovců. Děti se jich ptaly na historii obce i na jejich individuální osudy. Cílem bylo zvýšit zájem dětí o vzpomínky pamětníků i o historii prostředí, v němž žijí.

Letos jsme pořádali oslavu Mezinárodního dne Romů v kulturním sále na obecním úřadě v Doľanech. Na programu bylo tancování, divadlo i zpěv. Školou povinné děti, které docházejí do centra se tak zapojili do příprav programu i výzdoby. Kromě toho jsme se snažili zapojit i další lidi z Roškovců, zejména mládež a mladé dospělé. Chtěli jsme, aby si připravili pěvecká vystoupení. Vystoupení si připravili tři mladí muži, nepřišli však ani jednou do centra, abychom viděli, jak pokračují v nacvičování písní. Tři oslovené dívky odmítly, že by v kulturním sále zpívaly. Nejčastější výmluvou bylo to, že musejí pomáhat v domácnosti a

nemají tak čas na přípravu. (Dvě z nich, obě šestnáctileté, již bydlí v rodině svého nastávajícího manžela a musí tak skutečně pomáhat při úklidu i vaření, aby se osvědčily jako šikovné nevěsty.) V průběhu oslav MDR si to však rozmyslely, nechtěly se nechat zahabit a tak nakonec vystoupily bez přípravy.

V obci jsou čtyři muži, kteří umí hrát na kytaru. Chtěli jsme, alespoň jednoho z nich přimět k tomu, aby zpěváky na kytaru doprovodil. Žádný z nich ale neměl čas na nacvičování písní a ani jeden z nich si nebyl jistý, že bude v daném termínu v Roškovcích. Muži odsud totiž velmi často jezdí za prací pryč, nejčastěji do České republiky. Ani jeden z nich se do kulurního sálu nepřišel podívat.

Projekt Internetového rádia je určen pro osoby od patnácti do třiceti let. Nejstaršímu reportérovi je dvacetpět let, většinu tvoří patnáctiletí. Vzhledem k tomu, že většinu reportáží tvoří ankety mezi obyvateli Roškovců, tvoří většina členů komunity respondenty v daných anketách. Jsou tak částečně o aktivitách centra spraveni, poslechnout si hotové reportáže do centra dosud nepřišli.

4.2.3. VLASTNÍ INICIATIVA KOMUNITY

Komunitní centrum je prostorem, kde mohou členové komunity realizovat své nápady pro zlepšení a rozvoj životních podmínek v lokalitě. Dosud jediný návrh mělo několik mladých dospělých mužů, kteří by si přáli zřízení zkušebny pro kapelu, nejlépe i s veškerou aparaturou. Realizace tohoto cíle je však velmi nepravděpodobná. Zřízení zkušebny je velice nákladná záležitost, kterou si komunitní centrum (i kdyby dostalo nějaký grant) nemůže dovolit. Kromě toho v budově komunitního centra nejsou prostory pro zřízení takové zkušebny. Jedinou možností by bylo

využití venkovní kůlny, která by ale potřebovala skutečně náročnou rekonstrukci. Je ve velice dezolátním stavu, má částečně rozebranou střechu, ani v ní není možné nechávat nařezané dřevo na topení, jelikož bylo často kradeno.

Obyvatelé osady dosud neumí využívat šanci, kterou jim centrum dává. Nemají dostatečnou představu o tom, jak by jim centrum mohlo pomoci. Nepřicházejí tedy s náměty pro další možné projekty, které by se mohly v centru realizovat.

4.2.4. SOUČASNÝ STAV A TENDENCE DO BUDOUCNA

Snahou Člověka v tísní je přilákat a zapojit do aktivit komunitního centra co nejvíce obyvatel Roškovců, tedy i těch dospělých. Proto v současnosti zahájil činnost filmový klub pro diváky nad patnáct let. Jednou týdně se promítají filmy střídavě podle výběru diváků a zaměstnanců centra. Zatím se nestalo, že by nikdo na promítání nepřišel, ale účast postupem času spíše upadá. V současnosti je snaha program promítání zatraktivnit, aby zájem diváků narostl. Vedle toho mají diváci možnost zapojit se do soutěže o návštěvu kina napsáním krátké recenze promítaného filmu.

Nyní je v plánu projekt určený pro mladé od patnácti let, zapojit se však budou moci i dospělí. Bude se jednat o kurz šití pro ženy, který povede Iveta a kurz kutiství a řezbářství pro muže, který povede Martin.

Iveta měla být zapojená do projektu zvýšení úrovně hygieny a zdraví obyvatel, ale projekt nevyšel, jelikož je potřeba, aby vedoucí kurzu měl ukončené středoškolské vzdělání, což Iveta nemá. Nepomohla ani argumentace, že v roškovské komunitě není nikdo takový, kdo by měl středoškolské vzdělání ukončené.

Od února 2008 je v čele slovenské pobočky Člověka v tísní nová ředitelka, která chce znovu pevně stanovit vize a cíle komunitního centra a jeví značnou vůli k rozšíření projektů i mimo primární cílovou skupinu, tj. školou povinné děti. Vše je však zatím v procesu, předem nelze odhadnout, jestli se tato perspektiva podaří naplnit.

4.3. ZHODNOCENÍ

Centrum poskytuje obyvatelům Roškovců zázemí pro realizaci vlastních nápadů a aktivit, které by vedly ke zlepšení života v komunitě. Zatím však nejsou členové komunity navyklí této možnosti využívat. Zejména to bude asi proto, že nemají jasnou představu o tom, v čem jim může komunitní centrum pomoci, jaké aktivity by jim mohlo pomoci zrealizovat. Není divu, že se obyvatelé malé vesnice v této oblasti nevyznají.

Je dobré, že se obyvatelé Roškovců zapojili do přípravy centra před zahájením jeho provozu, i že se nadále podílejí na jeho provozu po technické stránce. Také se podařilo přimět pamětníky k zapojení do projektu Oživené spomienky. Avšak účast diváků ve filmovém klubu není příliš velká, na prezentace výsledků práce v centru (promítání fotek a pouštění reportáží z projektu internetového rádia) dospělí obyvatelé Roškovců také nechodí, do předškolní přípravy dětí se oproti plánu nezapojila ani jedna matka.

Zdá se, že pro zapojení více obyvatel komunity do aktivit vedoucích ke zlepšení života v lokalitě, by bylo potřeba, aby zaměstnanci komunitního centra i Člověka v tísní tyto obyvatele informovali o možných aktivitách, do kterých by je mohli zapojit. A také aby je podnítili

k vlastním nápadům a námětům na projekty, které by bylo možné v lokalitě realizovat.

Pro to, aby se zapojilo do aktivit v komunitě více jejích členů, bylo by vhodné, aby Člověk v tísni v lokalitě provedl monitoring potřeb. Zjistil by tak, na jaké projekty by měl soustředit svou pozornost, aby se komunitní aktivity rozšířily a zapojilo se do nich co nejvíce obyvatel Roškovců.

Působnost nové ředitelky pobočky není zatím na venek znatelná, zdá se však, že do budoucna bude její působení pro roškovské komunitní centrum a tedy i pro celou komunitu přínosem.

5. VLIV KC NA VZTAH MAJORITY K ČLENŮM KOMUNITY

Kromě jiných si KC Roškovce stanovilo za svůj cíl získat pozitivní přístup okolní slovenské majority k členům roškovské komunity, zlepšovat jejich vzájemné vztahy a odbourávat bariéry mezi oběma zmíněnými stranami.

5.1. OBECNÝ POHLED NA ROMY VE SLOVENSKÉ MAJORITĚ⁴⁶

Celkový pohled na Romy není u slovenské majority dobrý. Romům se Slováci spíše vyhýbají. Jejich představy o životě a kultuře Romů bývají často zkreslené, vycházejí z nejrůznějších bádorek a neadekvátních interpretací faktů. Ani v okolí Roškovců tomu není jinak. Při odlivu původního neromského obyvatelstva z Roškovců se většina z nich usídlila v Doľanech nebo ve Spišském Hrhově, nepěkný pohled na Roškovce tedy mají skutečně kvůli jejich současným obyvatelům, ne že by byly Roškovce již dříve považovány za nějakou neoblíbenou obec.

Jelikož jsem tu na venkově, kde jsou si lidé navzájem poměrně známi, často se setkávám i se zájmem o svou osobu, Slováci se mě často ptají odkud jsem a co tu dělám. Zpravidla však, zejména pak je-li tazatelem starší osoba, konverzace i zájem o mou osobu utichá v okamžiku, kdy se dozví, že jsem sem přijela pracovat s Romy v Roškovcích. Pokud konverzace ihned neskončí a dotyčná osoba se neodvrátí a neodejde, tak se dozvím zajímavé informace. Kupříkladu že

⁴⁶ Při posuzování vztahu okolní slovenské majority vycházím z infotmací, které jsem získala od obyvatel Doľan, pod které Roškovce správně spadají a od obyvatel Spišského Hrhova, kde je škola, kam dochází větší část dětí z Roškovců. Část dětí chodí do Speciálne školy (dříve osobitné) v Levoči. Ve Spišském Hrhově nyní bydlím, informace tedy získávám z pozice zúčastněného pozorovatele. Také zde část obyvatel Roškovců pracuje v tzv. aktivačních službách. Do Doľan chodíme s dětmi na houpačky, kulturní akce zde pořádáme v kulturním sále na obecním úřadě nebo tudy procházíme když jdeme s dětmi na výlet. I zde jsem tak v roli zúčastněného pozorovatele.

v Roškovcích jsou všichni zdegenerovaní, hloupí, špinaví, nemají žádnou kulturu (tj. mravy) apod. Často se také setkávám s názorem, že v Roškovcích lidé souloží každý s každým bez ohledu na příbuzenské vztahy.

Zde si dovolím krátký exkurz. Tato představa je totiž zřejmě podepřena tím, co se kdysi v Roškovcích skutečně odehrálo. V padesátých letech dvacátého století bylo skupině Romů umožněno se v Roškovcích trvale usídlit. O. T. – nejstarší muž z rodiny – tehdy pracoval v nedalekém JRD. Tím mu byl také umožněn odkup zděného domu přímo uprostřed obce. O. T. byl v době příchodu do Roškovců již ženat s J. a spolu měli čtyři děti. Spolu s nimi se do Roškovců přistěhovala sestra J. jménem A., svobodná, avšak již se dvěma dětmi. O. T. pracoval jako hlídač stád a vzdálenost od domova v Roškovcích mu neumožňovala se každý den vracet. Jednou jeho žena J. těžce onemocněla a byla hospitalizována, naděje na uzdravení byla minimální. V době nepřítomnosti své sestry přijala A. její úlohu ve starosti o děti a o domácnost. O. T., který stále pracoval jako hlídač na polích byl připraven pojmout za ženu A., se kterou se mezitím sblížil. Poté, co se J. téměř zázračně uzdravila žil O. T. s J. a A. v jedné domácnosti. Obě ženy se v následujících letech stávaly matkami jeho dětí.⁴⁷

Poznatky z teorie příbuzenství umožní pochopit jednání O. T. nikoli jako podivné až bizarní, ale jako veskrze racionální. Radcliffe – Brown vysvětluje, že pro vdovce s malými dětmi neexistuje jako partnerka nikdo vhodnější, než nevdaná sestra jeho bývalé manželky.⁴⁸ Přestože je takové jednání v teorii příbuzenství pochopitelné, je také pochopitelné, že jej okolní majorita, pro kterou je bigamie nepřipustná, nepřijala. Nicméně

⁴⁷ Růžička, M.; Toušek L. (2004): Sociální funkce manželství v romské osadě. In Marek Jakoubek & Tomáš Hirt :Romové: Kulturologické etudy /etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace/, Plzeň

⁴⁸ Radcliffe – Brown, A. R.; Forde, D. (1950): African Systems of Kindship and Marriage; Oxford University Press. In: Růžička, Toušek

tvrzení, že v Roškovicích nejsou dodržována žádná pravidla týkající se uzavírání manželských svazků, a že se tedy mezi sebou berou a rozmnožují i bratři a sestry je neplatné.

Je pravda, že v Roškovicích je vysoká procentuální míra endogamie⁴⁹, nicméně rodinné sítě přesahují i do dalších obcí (např. Dravce, Bukovinka, Dlhé Stráže, Arnutouvce, Letanovce), sňatky nejsou uzavírány mezi blízkými příbuznými (bratři se sestrami, bratřenci s přímými sestřenicemi).

Kromě toho jsou Romové obvykle velmi stydliví. Nestává se, že by si manželé nebo zatím jen partneři dali na veřejnosti polibek, zpravidla se ani za ruce nedrží. Setkala jsem se pouze s tím, že při sledování promítaného filmu nebo při sledování jiné kulturní akce mladí muži ze zatím nesezdaných párů drží své partnerky kolem ramen. To však může být také jakýmsi projevením – toto děvče je moje. U manželských párů, nebo u těch, kteří spolu již mají děti jsem se s podobným držením nesečkala. Buď to bude tím, že jsou to starší páry, tedy tzv. stará škola, nebo už je okolí jasné, že patří k sobě a není tak třeba dávat skutečnost vzniklého vztahu najevo.

Jsou však i další znaky, které lze zahrnout pod určitou stydlivost (nebo pod projev kultury). Prakticky neustále visí v Roškovicích (jako i v jiných osadách) vyprané prádlo. Dosud jsem se však nesečkala s tím, že by bylo takto veřejně pověšeno spodní prádlo. Dnešní mládež často nosí kalhoty tak, že z nich spodní prádlo záměrně vylézá, pokud se stane, že jsou někomu v Roškovicích vidět kalhotky nebo slipy, rychle se je snaží schovat a ostatní se mu smějí. Ještě před dvěma lety, když jsem byla v Roškovicích poprvé, tak ani nebylo možné jít na koupaliště nebo přehradu v plavkách (natož dvoudílných), ale vždy jen v krat'asech a tílku.

⁴⁹ Růžička, M.; Toušek L. (2004): Sociální funkce manželství v romské osadě. In Marek Jakoubek & Tomáš Hirt :Romové: Kulturologické etudy /etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace/, Plzeň

Dnes si však již děvčata takové plavky kupují, ale neustále se ujišťují v tom, že to přeci není ostuda, že je normální se v takových plavkách koupat, že Neromové to také dělají.⁵⁰

Někteří neromští informátoři však tvrdí, že „jejich“ Romové ještě nejsou tak špatní, jako je tomu jinde. Často dávají „své“ Romy do kontrastu s Romy z Chminianských Jakubovan, kde je vyhlášená, tzv. degešská, osada. Výraz degeš souvisí s romským pojmem rituální čistoty. Opovržlivý výraz degeš se užívá pro burana, který na džanel pařiv, na džanel pes te ladžal - neví, co je čest a neumí se stydět.⁵¹ V tradiční kultuře v romských osadách na Slovensku se označení „degeš/a“ používá pro osoby nebo skupiny osob, které se živí rituálně nečistým masem (zejména koňským nebo psím, případně zdechlinami; slovo „degeš“ pochází z maďarského slova dög označujícího zdechlinu). Pokud se člověk narodí do rituálně nečisté rodiny, tuto skutečnost už v průběhu jeho života nemůže nic změnit. Rituálně čistý Rom se však může znečistit stykem s rituálně nečistým člověkem. K tomu dochází nejčastěji společnou konzumací jídla nebo sexuálním stykem. Proto existuje řada velmi přísných zákazů spojených s úpravou a konzumací jídla a s výběrem manželského partnera. Rituálně čistý Rom, pokud se nechce znečistit, nesmí jíst ani pít společně s „degešem“, nesmí používat ani nádobí, které před ním použil rituálně nečistý člověk (takové nádobí vyhodí).⁵²

⁵⁰ Zde ještě malý exkurz, kterým chci rozšířit pohled na odlišné vnímání studu a hanby. Pro většinu lidí není nic neobvyklého chodit na koupaliště s rodiči, kdy se všichni koupají. Jiný pohled na věc mi však nabídl informátor (Rom z ČR, student VŠ), který se chodil vždy koupat jen se sourozenci a neumí si představit, že by viděl své rodiče v plavkách. Řekl na to, že je to jako kdyby je viděl ve spodním prádle, a že by se styděl. Většina přítomných Neromů se tomu divila, podle jejich názoru vidět rodiče ve spodním prádle není nic nemorálního.

⁵¹ Hübschmannová, M. (1999): Několik poznámek o hodnotách Romů. In: Romové v České republice 1945 - 1998

⁵² Budilová, L.; Hirt, T. (2005): Policista v multikulturním prostředí. Praha: Člověk v tísni

Jestli je však pohled těch, kteří tvrdí, že jinde je to s Romy ještě horší dáno nějakou osobní zkušeností, nebo jestli je to vlivem podobných báchorek, které se tu vykládají i o roškovských Romech, mi není známo. Nicméně k pojmu degešství je ještě třeba dodat, že celé území historické Spiše je známo oblibou pojídání koňského masa, tedy i v neromské populaci. Pokud je tedy jejich pohled na jakubovanské Romy horší než na roškovské, může to být tím, že v Jakubovanech se skutečně jedí psi (koně by tedy asi nebyli posuzováni tak přísně) a místní Romové nabízejí okolním obyvatelům údajně i nemalé částky za pěkného velkého psa.

Neromští obyvatelé Doľan nehodnotí pozitivně ani Romy, kteří bydlí přímo v Doľanech, stejně tak Neromové ze Spišského Hrhova nehodnotí pozitivně Romy, kteří bydlí přímo v obci. Zpravidla se však shodují, že Roškovští Romové jsou ještě horší než obě zmíněné skupiny Romů. Domnívám se, že to souvisí zejména s oním faktem bigamie v minulosti a zároveň s tím, že jsou Roškovce jaksi odsunuty a Neromům tedy není jasné, jak se v Roškovicích žije a jsou ochotni uvěřit nejrůznějším pomluvám a výmyslům.

Několikrát jsem se také setkala s tím, že jistého muže z Roškovců hodnotili neromští obyvatelé Spišského Hrhova pozitivněji než jiné roškovské Romy. Tento muž totiž pracuje v místní dílně, pomáhá místním obecním řemeslníkům (truhlářům, instalatérům a údržbářům). Toto relativně pozitivní hodnocení („Ten ještě ujde“) bude zřejmě dáno tím, že jej znají. Vliv by mohlo mít i to, že má práci. Většina obyvatel Roškovců je totiž nezaměstnaná. Avšak příležitostně chodí roškovští muži i ženy na tzv. fušky, pomocné práce v lese. Kromě toho často jezdí za prací do zahraničí, nejčastěji pak do České republiky. Ve východoslovenském regionu není obecně mnoho pracovních příležitostí, natož pro nekvalifikované pracovní síly. I značná část neromských obyvatel odsud

jezdí za prací do zahraničí, v případě Spišského Hrhova a Doľan jsou nejčastějšími destinacemi neromských pracovníků Německo, Holandsko a Velká Británie.

5.2. SYMBOLICKÉ VYLOUČENÍ

Sociální vyloučení⁵³ se odehrává na symbolické rovině tak, že vyloučení jedinci či celé skupiny jsou označovány jako nemorální, deviantní, cizí, tj. dochází k užívání negativních stereotypů a předsudků odkazujících k určitým znakům jedince či skupiny, neboli k jejich stigmatizaci, avšak ne v rovině „skutečného“⁵⁴ a aktivního vylučování, nýbrž vylučování verbálního, tj. skrze vyjadřování různé míry odmítání a odporu. Symbolické vyloučení lze též chápat jako absenci symbolického kapitálu, pokud si tento vymezíme jako kteroukoli vlastnost, kapitál kteréhokoliv druhu, který je sociálními činiteli (majoritou) rozpoznán, uznáván a ceněn. Stigmatizace respektive symbolická exkluze je zde uplatňována na základě připsané kategorie – příslušnosti k antropologickému typu, tj. barvy kůže. Svou roli zde hraje též místo bydliště jedince. Se symbolickou exkluzí obyvatel Roškoviců se lze setkat především v té chvíli, kdy se vydávají za hranice lokality, kde bydlí, při interakci v prostoru, který „patří“ majoritě.

S projevem symbolické exkluze se lze tradičně setkat v hospodách. Třebaže Romové z Roškoviců nemají přímý zákaz hospody v Hrhově navštěvovat (v Doľanech žádná není, v Hrhově jsou dvě a dále je hospoda ve vzdálenější obci Klčov), chodí tam málokdy, přičemž sedí na místech,

⁵³ Sociální vyloučení se dělí na pět dimenzí (1. ekonomické, 2. sociokulturní, 3. politické, 4. prostorové a 5. symbolické vyloučení). Nejviditelnější je v Roškovicích vyloučení prostorové. Zde se budu zabývat pouze projevy symbolického vyloučení, ostatní dimenze ponechám stranou.

⁵⁴ Symbolické vyloučení je podle některých autorů skutečné, jelikož má důsledky pro ty, kterých se týká. Nejde však o vylučování přímými zákazy a omezeními.

kteřá jsou jim implicitně určená (prostor u výherních automatů, v létě zahrádka u silnice atp.) a jejich pohyb mimo „určené“ prostory je bedlivě střežen.⁵⁵ Nutno dodat, že obdobným způsobem je pohlíženo i na Neromy, kteří s Romy do hospody přijdou. Dalším často popisovaným jevem je tykání Neromů jakéhokoli věku a postavení Romům jakéhokoliv věku a sociálního postavení, kterým se vyjadřuje jejich podřadnost. Jiný přístup také mají prodavačky v Hrhově k prodeji cigaret nezletilým osobám. Zatímco neromským dětem připomínají, aby si dávaly pozor na peníze, vyjadřují jim pochvalu za to, že došly rodičům cigarety nakoupit a často skrz ně nechávají rodiče pozdravovat, u romských dětí je tomu výrazně jinak. Často se na děti utrhují, že co si to dovolují chodit pro cigarety, když jim ještě nebylo osmnáct, nepoděkují atp. Dále je podobný přístup vidět v prostředcích hromadné dopravy, na úřadech apod. Ve Spišském Hrhově nyní probíhá podpisová akce, která by měla zabránit Romovi koupit si dům v ulici, která je tradičně obývána jen Neromy.

5.2.1. PŘÍSTUP KNĚZE

Všichni obyvatelé Roškovců jsou katolíci, nová náboženská hnutí, která se vyskytují v jiných východoslovenských osadách (Letničáři, Sobotáři, Jehovisté atd.) se zde neujímají. Roškovští se lidem takových vyznání spíše vyhýbají, kupříkladu sňatky jsou zde uzavírány pouze s katolíky. Katolická církev je na Slovensku vůbec velmi silná, čemuž pomáhá i povinná náboženská výchova na školách.

Za působnosti bývalého kněze chodili (zejména starší) Roškovští do kostela pravidelně, dnes však do kostela nechodí. Přestože institucionálně není jejich víra příliš posilována, jejich vnitřní prožitek víry je celkem

⁵⁵ Růžička, M.; Toušek L. (2004): Sociální funkce manželství v romské osadě. In Marek Jakoubek & Tomáš Hirt :Romové: Kulturologické etudy /etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace/, Plzeň

silný. Tak třeba každé přání štěstí a zdraví uvozují formulí „Te del o Del tuke..“ (ať Ti dá Bůh...).

Jednou týdně se slouží mše v Doľanech, Roškovští však říkají, že je to daleko. Dalším (mně zatím nevysloveným) důvodem, proč do doľanského kostela nechodí však může být i nepěkný postoj Doľanských vůči Roškovským. Když jdeme s dětmi z Roškovců na výlet přes Doľany, místní obyvatelé, často paní důchodového věku, nás i děti častují výroky typu: „Vy ste s nimi boli na priehrade? Že ste je rovno neutopili“; „Vedú vás preč, to je dobre, snad vás aj predajú, aby ste sa už nevracali“ apod.

V Roškovcích je malý hřbitov s kostelíkem, který však zeje prázdnotou. Současný kněz ze Spišského Hrhova dochází jen jednou týdně do Doľan, do Roškovců nedochází vůbec. Podle výpovědí místních tu byl na počátku své zdejší kariéry dvakrát. Při druhé návštěvě mu děti údajně poškrábaly auto, od té doby se v Roškovcích neukázal. Podle místních je to také proto, že mu odmítají platit, zejména benzín. Kupříkladu křtiny by zejména (majetnější) otcí prvorozených synů byli ochotni štědře zaplatit, „obyčejnou“ mši však platit odmítají. Navíc jim však kněz vystavuje potvrzení, aby jim svatby, křtiny nebo pohřby sloužili kněží ze vzdálenějších obcí (Kľčov, Levoča), jako důvod proč nechce daný obřad vykonávat uvádí to, že žadatelé nechodí do kostela.

Ani neromští obyvatelé nejsou se zdejším knězem plně spokojeni. Podle jejich sdělení velmi pije (při svatbě jedné mé informátorky kromě jiného popletl jména) a navíc tráví mnoho času hraním na automatech. Avšak žádný obřad Neromům neodmítne sloužit.

Kněz, který má sloužit mše na „obou březích“, tj. Neromům i Romům, má také jedinečnou příležitost k tomu, aby oba tyto tábory sblížil. Bez takového tlumočnicka si obě strany jen těžko mohou porozumět. Lze jej však donutit, aby se do tohoto sblížení aktivně

zapojil? Myslím, že je to jen a jen na jeho zodpovědnosti. Roškovským se vyhýbá, ti jej přesvědčit nemohou (a asi by si to ani netroufli), ostatní o to zas nemají zájem. Jestli se Církev na Slovensku rozhodne pro systémovější změnu v přístupu k evangelizaci Romů (podobných „knězem zapomenutých“ lokalit je zde více) je otázka, kterou neumím zodpovědět. Na papíře se jednoduše vznášejí požadavky, uvedení v praxi je však mnohem složitější.

5.2.2. PŘÍSTUP ŠKOL

Při popisu přístupu škol vycházím zejména z informací od dětí a informací získaných od učitelů pouze při náhodném setkání na ulici, v obchodě apod. Při oficiálnějších setkáních se učitelé totiž velmi stylizují a např. při návštěvě školní výuky ukazují jen to, co děti už skutečně umí, číst nechají jen ty, kteří to dobře ovládají apod.

Přímo v Roškovicích se v současné době žádná škola nenachází. V Doľanech je pouze mateřská škola, kam dochází některé děti z Roškovců. Nepsaným způsobem je tato školka pouze romská, pár dětí předškolního věku z Doľan dochází do školky ve Spišském Hrhově. Do této školky chodí také pár romských dětí přímo z Hrhova.

Většina dětí školního věku chodí do školy ve Spišském Hrhově (zde také probíhá výuka v nultém ročníku), část z nich však dochází do Speciální školy v Levoči. Rozhodnutí o tom, do které školy dítě nastoupí není na specializovaných pracovnících, kteří by případně dětem odhalili nějaké poruchy učení apod. Rozhodnutí poslat dítě do Levočské školy je na rodičích. Ti jsou znatelně motivováni k tomu, aby tam své děti posílali.

Děti zde totiž prospívají (jak by také ne, když má drtivá většina potenciál ke zvládnutí běžné základní školy), takže dostávají stipendia. Kromě prospěchových stipendií dostávají děti z rodin, které jsou v hmotné nouzi (to jsou v Roškovicích téměř všechny), další finanční příspěvky.

Ve škole v Hrhově jsou děti jak ve smíšených třídách s neromskými spolužáky, tak ve speciálních, romských třídách. Romské děti bývají známkovány mírněji než neromské, přesto jich větší procento propadá a vychází ze školy z nižších ročníků.

Nezdá se, že by speciální třídy znamenaly také speciální péči. Velká část mládeže, která vyšla ze školy v posledních dvou letech, stěží čte, dělá chyby i při součtech jednociferných čísel apod. Děti, 12 – 14 let, které dosud do školy chodí, neumí samostatně napsat jednoduchá slova (např. vianoce), ani když jsou jim předřikávána s důrazem, nejsou schopny rozložit je na hlásky tak, aby je zapsaly apod.

Také se zdá, že jsou v dětech posilována negativní sebehodnocení. Často se například vymlouvají, že ony číst nebudou, protože to neumí. (Při návštěvě levočské školy, když chtěla učitelka ukázat, jak jsou děti šikovné, se hlásily zejména ty děti, které nás z centra znají. Ona však vyvolala jiné dítě, pilnou dívenku, a to se slovy k jednomu z našich klientů: „Ty čítat' nebudeš, ty to nevieš.“)

Levočská škola rozhodně nedostatkem žáků netrpí, naopak je zde výuka dělena na dopolední a odpolední směny, které se dětem po měsíci střídají. Děti se vždy velmi těší, že budou mít školu odpoledne, ta totiž trvá jen hodinu a půl. Kdyby měla standardní rozsah, nenavazoval by dětem autobus, takže by učitelé byli nuceni s dětmi zůstat další hodinu,

aby se netoulaly samy po městě, takže raději výuku krátí, aby děti stihly dřívější autobus. O významu takové výuky nelze než pochybovat.

Letos odkoupil Spišský Hrhov budovu v Roškovicích, jejíž rekonstrukce nyní probíhá. Od nadcházejícího školního roku 2008 / 2009 by zde měla zahájit provoz mateřská škola a také by zde měla probíhat výuka nultých ročníků přemístěná z Hrhova. Jde vlastně o nově vzniklé odloučené pracoviště hrhovské školy. Do budoucna je plán hrhovského starosty a ředitele hrhovské školy poskytovat tu výuku minimálně pro celý první stupeň. Zatím dlouhodobou vizí je také investovat do výstavby hřiště a zahájení provozu družiny, volnočasového klubu a lidové školy umění.

Záměr oddělit výuku roškovských dětí je odůvodňován předpokládaným snížením absence dětí ze školní docházky. (Do školy ve Spišském Hrhově vede cesta asi 3 km přes les a podél velmi rušné silnice, na autobus nemají vždy peníze.) V některých jiných osadách na Slovensku již takto segregované školy fungují. Bohužel to však většinou není ku prospěchu dětem. Učitelé, kteří v takových školách učí většinou nebývají příliš motivováni dětem pomoci a chybí u nich pozitivní přístup. Stává se také, že jsou zneužívány finanční dotace na zřízení takových škol. V obcích, kam není zaveden vodovod jsou běžně používána suchá wc, a prostředky určené pro tyto školy v osadách jsou využity kupříkladu pro rekonstrukci sociálního vybavení „neromské budovy“ školy.⁵⁶

V současné době však na Slovensku probíhají velké změny v přístupu ke vzdělávání Romů, romština se má více rozšířit jako vyučovaný jazyk i na základní školy, současně se vyhlášením standardu severocentrálního dialektu romštiny otevírá i cesta k zavedení romštiny i

⁵⁶ Informace o fungování takových škol jsem získala od terénních sociálních pracovníků, kteří pracují nebo pracovali i v jiných obcích na Slovensku, tedy i v těch, kde už takto segregovaná výuka probíhá.

coby vyučujícího jazyka. Bude tak záležet na konkrétních pedagogích, jestli se škola v Roškovicích stane pro děti příležitostí nebo zkárou.

5.3. PŮSOBNOST KC

Snaha změnit nějaký zaběhlý postoj, vztah nezáleží jen na tom, co pro to uděláme, ale také, jak toto naše působení budou aktéři daného vztahu vnímat. Chtěla jsem tak zejména od členů majority v rámci zúčastněného pozorování získat určitou reflexi dosavadního působení KC i případné proměny ve vztahu k Romům z Roškoviců.

Jak jsem již uvedla výše, určitá část majority se mnou okamžitě přestala komunikovat, když se dozvěděli, co tu dělám. Někteří mi hned začali říkat své zažité stereotypy o roškovské komunitě, někteří až později. Ale všichni z této druhé skupiny se mne ptali, co je vlastně náplní centra, co tam s „nimi“ děláme. Zpravidla ani netušili, že komunitní centrum pracuje de facto pouze s dětmi.

Zpravidla neviděli žádný smysl v tom, že se snažíme s dětmi nějak pracovat. Často k tomu i říkali, že (my dobrovolníci) jsme tu na jeden rok, takže stejně ani nemáme šanci něco udělat, změnit. Neviděli tedy zřejmě žádnou perspektivu v centru, že by i po našem odjezdu mohlo hostit další dobrovolníky. Navíc zřejmě nebrali nijak v potaz, že centrum je v provozu už třetím rokem, a že po celou dobu v něm pracují tři stálí zaměstnanci (kteří tak tvoří určitou oporu, že i když se další zaměstnanci pobočky nebo centra mění, či jsou dobrovolníky na určité období, budou hlavní principy v centru zachovány).

Možnosti, jak může KC zasahovat do vztahu majority k roškovské komunitě jsou uvedena již v cílech a zásadách práce v KC. Je to zejména prezentací aktivit centra a medializací na lokální úrovni. Aktivity centra

jsou poměrně málo prezentovány i v rámci rošovské komunity, natož před okolní majoritou.

V rámci medializace na lokální úrovni občas vyjdou články o aktivitách centra v regionálním deníku Spišsky Korzár, v loňském roce byly odvysílány tři reportáže o KC Rošovce na křesťanském rádiu Lumen, letos přijel štáb pořadu Romale natočit televizní reportáž o malování a dražbě rošovské krávy a záměrech hrhovského starosty o zřízení školy v Rošovcích. Občas se vyskytnou zprávy o působení centra na internetových stránkách Rómské tlačové agentury.⁵⁷

Jelikož zřizovatel KC není nijak nábožensky orientovaný, nelze předpokládat, že by se nějak aktivně zapojoval do napravování vztahu zdejšího kněze k rošovské minoritě. Není to ani mezi cíli KC, a nejspíš ani v možnostech jeho zaměstnanců, aby nějak přímo do tohoto vztahu zasáhli.

V principech KC je psáno, že se centrum bude snažit přibližovat škole realitu života v osadě. Bohužel ale spolupráce se školami není značná. V počátcích fungování centra se sice podařilo obnovit zadávání domácích úkolů dětem, od čehož dříve učitelé upustili s tím, že je děti stejně nedělají, opíše je nebo jim je udělá starší sourozenec. Od té doby je však komunikace centra a škol minimální. Pracovníci centra neví, co právě děti ve školách probírají, mohou jen odtušit od společných osnov. Ani učitelům zřejmě není známo, jaké jsou aktivity centra.

Při návštěvě speciální školy v Levoči zástupkyně ředitelky doporučila koordinátorce centra, abychom se zaměřili na volnočasové aktivity, a vůbec „jejich“ děti nedoučovali, neboť je učíme i to, co ještě neprobírají. Tím se však šance vrátit děti, které by neměly na speciální škole co dělat, na vrácení do základní školy ještě více snižují.

⁵⁷ www.rpa.sk

5.4. ZHODNOCENÍ

Celkově není vztah slovenské majority k Romům dobrý, i v okolí Roškovců tomu není jinak a na zdejší Romy je zde pohlíženo odmítavě, setkávají se se znaky symbolické exluze. Není možné předpokládat, že by v tomto vztahu mohlo komunitní centrum, které funguje teprve od března 2006, udělat nějaké zásadní změny.

Jistě by ale mohlo dělat více než doposud. Zatím není činnost centra nikomu z okolí obce příliš známa, pokud již o fungování vědí, není jim známo, s kým a na čem se v centru pracuje. Letos je v plánu nacvičit s dětmi program, který předvedou na Hrhovských čudách a zábaviskách. Účast dětí na podobných kulturních akcích, nebo organizování sportovních utkání atd. by mohlo pomoci ukázat náplň činnosti centra, ale i potenciál dětí, které jej navštěvují. Že centrum nejspíše nemůže hrát zásadní roli ve změně přístupu místního kněze jsem již naznačila výše. Přes prezentované aktivity centra by ale mohlo vést k dialogu, ve kterém by mohli roškovští Romové vyjádřit své přání chodit do kostela, alespoň nějak s knězem spolupracovat.

Jeden z největších nedostatků v napravování vztahu mezi roškovskou komunitou a okolní slovenskou majoritou shledávám v téměř nulové spolupráci centra se školou. Spolupráce se školou se totiž dá využít nejen v tomto cíli KC, ale i v cíli zvyšovat vzdělanost obyvatel Roškovců. Lepší spolupráci se školami (učiteli a učitelkami) by se daly zefektivnit i veškeré doučovací aktivity v centru. Do budoucna lze jen těžko odhadnout, jestli se něco na tomto vztahu změní se zahájením provozu školy v Roškovcích. Nicméně se domnívám, že není vhodné čekat, ale naopak se snažit působit na zkvalitnění vzájemné spolupráce již nyní.

6. ZÁVĚR

Cílem práce bylo ukázat, jak se Komunitnímu centru v Roškovicích daří po dvou letech jeho fungování naplňovat dva ze svých cílů: 1. zapojovat do svých aktivit členy komunity i mimo primární cílovou skupinu (tj. školou povinné děti) a 2. pomoci zlepšovat vztahy mezi roškovskou komunitou a okolní slovenskou majoritou. Bohužel se ukázalo, že ani v jednom případě není centrum příliš úspěšné. Jelikož jsou však tyto cíle definovány poněkud vágně, nejsou zde stanoveny žádné měřitelné znaky, podle kterých by se úspěšnost centra mohla hodnotit, je možné, že je tato neúspěšnost do jisté míry dána mým subjektivním pohledem. Je také vysoce pravděpodobné, že centrum bude v počátcích svého působení dbát více na kvalitu poskytovaných služeb pro primární cílovou skupinu.

Před otevřením centra nebylo v Roškovicích žádné zařízení, které by místním lidem poskytovalo jakoukoli možnost aktivně se zapojit do řešení své situace. Nicméně i nyní je většina obyvatel Roškovců v tomto ohledu pasivní. Z řad zdejších obyvatel jsou dva lidé stálými zaměstnanci centra. Kromě toho se obyvatelé Roškovců zapojili do přípravy centra před zahájením jeho provozu, i se nadále podílejí na jeho provozu po technické stránce (malování, sekání dřeva; vždy okolo pěti lidí). Také se podařilo přimět pamětníky k zapojení do projektu Oživené spomienky. Avšak účast diváků ve filmovém klubu není příliš velká, na prezentace výsledků práce v centru (promítání fotek a pouštění reportáží z projektu Internetového rádia) dospělí obyvatelé Roškovců také nechodí, do předškolní přípravy dětí se oproti plánu nezapojila ani jedna matka.

Domnívám se, že ani není možné, že by centrum za dva roky své existence nějak zásadně změnilo léty zažitý pohled okolních obyvatel na

Romy z Roškovců. Jistě by ale mohlo dělat více než doposud. Zatím není činnost centra nikomu z okolí obce příliš známa, pokud již o fungování vědí, není jim známo, s kým a na čem se v centru pracuje. Největším nedostatkem je v tomto ohledu téměř nulová spolupráce se školou.

6.1. DOPORUČENÍ

V první řadě bych centru doporučila definovat své cíle konkrétněji, stanovit jasné postupy, které k naplňování těchto cílů povedou, včetně předběžného časového harmonogramu, a stanovit jisté měřitelné znaky, z kterých bude možné úspěšnost centra hodnotit.

Pokud jde o zapojování více lidí do aktivit centra, doporučuji provést důslednou analýzu potřeb, která by centru ukázala, na jaké aktivity se má v lokalitě zaměřit. Na základě této analýzy by se dalo obyvatelům Roškovců přiblížit, jaká by byla jejich spolupráce s centrem, k jakým aktivitám by jim mohla poskytnout zázemí.

Pro zlepšování vztahu okolní slovenské majority k obyvatelům Roškovců bych doporučila zejména zintenzivnit a zefektivnit spolupráci centra se školami, do kterých klienti centra dochází. Kromě toho je zapotřebí více spolupracovat i se zástupci místních samospráv, jelikož i z jejich strany vychází podněty k rozvoji poskytovaných služeb v Roškovcích.

VI. LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE

Hlavní prameny:

Internetové stránky Člověka v tísní o.p.s. [online; cit. 15. 3. 2008]

<http://www.clovekvtisni.cz>

Internetové stránky Člověka v tísní o.p.s., Pobočka Slovensko [online; cit.

15. 3. 2008] <http://www.clovekvtisni.sk>

Materiály Člověka v tísní o.p.s. Pobočky Slovensko – stanovy, dokumentace k projektům.

Matoušek, O. & kol. (2003): Metody a řízení sociální práce, Praha

Růžička, M.; Toušek L. (2004): Sociální funkce manželství v romské osadě. In Marek Jakoubek & Tomáš Hirt: Romové: Kulturologické etudy /etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace/, Plzeň

Murphy, R. (2004): Úvod do kulturní a sociální antropologie; Praha: Slon

K romské historii a realitám:

Budilová, L.; Hirt, T. (2005): Policista v multikulturním prostředí. Praha

Davidová, E. (1995): Cesty Romů, Olomouc

Jurová, A. (1992): Riešenie rómskej problematiky na Slovensku po druhej svetovej vojne, in: Neznámi Rómovia, Bratislava

Kenrick, D., Puxon, G. (2000): Cikáni pod hákovým křížem, Olomouc

Kováč, D. (1998), Dějiny Slovenska, Praha

Horváthová, A. (1994): Boli sme nespoľahliví, RDŽ I, 3/1994

Horváthová, E. (1964): Cigáni na Slovensku

Horváthová, J. (2002): Kapitoly z dějin Romů, Praha

- Hübschmannová, M. (2000): K počátkům romských dějin, in: Černobílý svět, Praha
- Hübschmannová, M. (1998): Šaj pes dovakeras, Olomouc
- Matoušek, O. (2005): Slovník sociální práce, Praha
- Nečas, C. (1997): Diskriminace a perzekuce slovenských Cikánů v I. světové válce 1939-1945, in: Nové obzory 19
- Nečas, C. (1980): Nucená táborová koncentrace Cikánů v Dubnici nad Váhom, in: Tereziánské listy 10
- Nečas, C. (1975): Pracovní útvary tzv. asociálů a Cikánů na východním Slovensku v roce 1942, in: Nové obzory 17
- Pešta, J. (1998): Motospojka u hlavního štábu, in: RDŽ V, 4/1998
- Šebková, H., Žlnayová, E. (1998): Nástin mluvnice slovenské romštiny, Praha